

ZPRÁVY

JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ PŘI ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMII VĚD

Adresa: Jednota klasických filologů, Praha 2, Lazarská 8

OBSAH — CONSPECTUS FASCICULI

Nález spisu Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic o správě státu — Tractatus Bohuslai Hassensteinii Lobkovicii de re publica administranda nuper inventus (<i>D. Martínková</i>)	121
Největší řecká váza v Československu — Vas Graecum quod in Bohemoslovenia maximum conspicitur (<i>J. Frel</i>)	127
Byzantská filosofie — De philosophia Byzantina (<i>B. Gorjanov</i>)	130
Etapy vývoje novořecké literatury a jejich charakteristické rysy — Quo modo quibusve temporibus litterae Neograecae creverint (<i>D. Papas</i>)	137
Homérův večer — Recitationes Homericae (<i>A. Fialová</i>)	145
Transliterace novořečtiny do latinky — De nominibus Graecis alphabeto Latino exprimendis (<i>R. Dostálová</i>)	146
Ještě k antické výstavě v Semilech — Ad artis opera in oppido Semily propalam collocata (<i>-jb-</i>)	150
Podmořské výkopy ve Fanagorii — De rebus Phanagoriae in profundo maris effossis (<i>J. Bouzek</i>)	151
Zemřel Sergej Ivanovič Kovalev — S. I. Kovalev mortuus (<i>-esv-</i>)	154
Antické umění v diapozitivech — De arte antiqua imaginibus diapositivis illustranda (<i>L. Valena</i>)	155
Z nové literatury — De novis libris iudicia (<i>A. Frolíková, D. Martínková, -hejk-</i>)	158
Zpráva o zasedání Comité international de paléographie — De sessione Comité international de paléographie (<i>P. Spunar</i>)	165
Klasická filologie v zahraničí — Studia classica apud extraneos: Klasická filologie v Rumunské lidové republice — Philologia classica in Re publica populari Dacoromana (<i>-esv-</i>)	168
Antika v polském divadle a rozhlase — Auctores antiqui in scaenis Polonorum (<i>D. Martínková</i>)	170
Polská bibliografie prací o antickém starověku a humanistické literatuře — Bibliographia philologiae classicae in Polonia florentis (<i>D. Martínková</i>)	171
Ze světa — Varia (<i>-esv-</i>)	153, 172

Lukánská nestoris
(Praha, Národní museum)

Nález spisu Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic o správě státu

Mezi ztracenými díly proslulého českého humanisty Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic se dosud uváděl i traktát o správě státu, psaný formou listu, určeného Petru z Rožmberka. Podnět k napsání tohoto významného spisku daly Bohuslavovi události na sklonku 15. století.

Český král Vladislav II. pobýval po svém zvolení na uher-
ský trůn většinou v Budíně a správu českého království svě-
řoval svým zástupcům. V červenci roku 1497 ustanovil nejvyš-
ším hejtmanem Petra z Rožmberka. Rožmberk vzal na sebe
tímto úřadem nesnadný úkol. Těžké bylo postavení správce
země, v níž za vlády slabého, povolného panovníka rychle
vzrůstala moc šlechty, přiosťřoval se boj mezi ní a městským
stavem, rostl útisk poddaného lidu. Panu Petrovi se stal jeho
úkol brzy těžkým břemenem. Již koncem roku 1498 žádal
dvakrát Vladislava, aby byl hejtmanství zbaven. Na královo
naléhání zůstal však v úřadě až do konce roku 1499.

Bohuslavovi, jenž znal Petra z Rožmberka již od dob spo-
lečných studií v Bologni, bylo přítelovo povýšení vítanou pří-
ležitostí, aby vyslovil své názory na nejdůležitější otázky
veřejného života a na úkoly panovníka. Užil k tomu formy
oblíbené v humanistické literatuře již od dob Petrarkových.¹⁾
Vzbudil svým spisem živý zájem současníků, jak dokazuje to,
že byl jeho spis záhy přeložen do češtiny. Známý humanista
národního směru, Řehoř Hrubý z Jelení, jej zařadil do sbo-
rníku svých překladů, který se dnes chová v pražské univer-
sitní knihovně (sign. XVII D 38). Řehořův rukopisný sborník

byl dosud jediným pramenem, odkud jsme znali myšlenkový obsah Bohuslavova díla.

V tom, že jde o překlad latinského spisu, se badatelé shodovali, považující to za jisté nebo alespoň velmi pravděpodobné. Nadšený obdivovatel Bohuslava Hasištejnského v době obrozenské, Karel Vinařický, považoval sice traktát za české dílo Bohuslavovo a jeho mínění s ním sdílel i Ignác Hanuš,²⁾ zůstali však se svým názorem osamoceni. Již Josef Dobrovský³⁾ soudil, že jde o překlad latinského spisu, a po něm usuzovali tak další badatelé, z nichž zvláštní pozornost věnoval této otázce Josef Truhlář.⁴⁾ S konečnou platností rozhodl otázku B. Ryba, dokázav bezpečně na základě interpretace Bohuslavova citátu ze Suetonia,⁵⁾ že jde o překlad.

Překlad se obecně přičítá Řehoři Hrubému, ačkoliv lze proti této domněnce uvést některé námitky, zejména nedokonalost tohoto překladu ve srovnání se současným obratným Řehořovým překladem z Chrysostoma. Badatelé se snaží vysvětlit tuto nesrovnalost domnělou účastí Viktorina Kornela ze Všehrd na překladu z Jana Zlatoustého.⁶⁾

Český překlad Bohuslavova spisu byl vydán již roku 1818 J. V. Zimmermannem⁷⁾ (nedokonale), po něm J. Truhlářem⁸⁾ (v diplomatickém prepise, spolehlivě). Ukázku přinesl K. J. Erben ve svém Výboru z literatury české.⁹⁾

Latinský originál spisu zůstával stále nezvěstný. Zdá se, že jej neměl v ruce již ani Tomáš Mitis, když v druhé půli 16. století vydával spisy Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic. Tak soudil J. Truhlář a upozornil zároveň, že za doby Mitisovy musil být tento spis v Rožmberské knihovně.¹⁰⁾ Ukázalo se, že jeho domněnka byla správná.

Začátkem letošního roku mne upozornil prof. P. O. Kristeller na rukopis, který našel ve stockholmské Královské knihovně při shromažďování materiálu pro své dílo o rukopisných fondech světových knihoven.¹¹⁾ S napětím očekávaný mikrofilm rukopisu jsem obdržela ochotným přispěním Základní knihovny ČSAV a laskavostí správy stockholmské Královské knihovny velmi brzy.¹²⁾ Srovnáním s českým překladem, známým z Řehořova sborníku, se ukázalo, že jde o spis Bohuslava Hasištejnského, po staletí pohřešovaný.

Dílko sdílelo dobrodružné osudy Rožmberské knihovny.¹³⁾ Když poslední Rožmberk postoupil Krumlov císaři Rudolfovi II., byla slavná Rožmberská knihovna přenesena do nového sídla pana Petra Voka, do Třeboně. Po jeho smrti připadla spolu s treboňským panstvím Švamberkům. Po bělohorské bitvě r. 1620 se stala zpustlá Třeboň majetkem císaře Ferdinanda II., který ji daroval svému synu téhož jména. Ferdinand III. pak přenesl Rožmberskou knihovnu r. 1647 na pražský hrad. Když Švédové dobyli rok nato Malé Strany, stala se jejich kořistí i proslulá Rožmberská knihovna. Byla převezena do Stockholmu a s ní se dostal do Švédska i spis Bohuslava Hasištejnského. Ve stockholmské Královské knihovně se chová dodnes (pod sign. Vu 4a). Při katalogizaci knihovny r. 1869 nebyl, jak upozorňuje švédsky psaná poznámka na rukopise, nalezen, takže zůstal neznámý až do našich dnů.

Rukopis je současný s dobou vzniku díla, není však Bohuslavovým autografem. Je v něm totiž značné množství chyb, které dokazují, že písař znal málo latinsky a že opisoval mechanicky ze své předlohy. Některé chyby jsou opravovány jiným současným písmem, avšak ani to nelze přičítat Bohuslavovi Hasištejnskému. Nemůžeme je totiž bezpečně ztotožnit s rukou přípisu v díle *Excellentissimi Iuris Utriusque interpretis D. Alexandri Imolensis Apostille z roudnické Lobkovické knihovny* (pražská UK VI Ba 1), kterou lze velmi pravděpodobně považovat za Bohuslavovu.¹⁴⁾

Nález původního latinského znění Bohuslavova díla řeší s konečnou platností otázku doby jeho vzniku. Rukopis je totiž v závěru přesně datován:

Anno salutis nostre MCCCC XCVIII prima Aprilis
(= 1. dubna 1498). V českém překladě bylo časové určení vynecháno, proto byl list dosud datován pouze dohadem, a to do r. 1497. O přesnější datování se pokusil J. Truhlář.¹⁵⁾ Vycházejí z narážek, obsažených v listu, zařadil jej na konec r. 1497. Soudil, že jej nelze klásti až do r. 1498, protože v něm není zmínky o nechuti, kterou Petr z Rožmberka brzy pojal ke svému úřadu. Stockholmský rukopis však dokázal pozdní vznik Bohuslavova spisu.

Objev latinského originálu umožňuje rovněž správnější

zhodnocení českého překladu. Jeho nedokonalost a nepřesnost, místy nepochopení latinského textu vyplyne srovnáním s uhlazeným latinským zněním ještě zřetelněji. Uvedeme několik dokladů: Ve výkladu o nutnosti kázně ve vojsku praví Bohuslav (f. 11b):

Nam maiores nostri, qui imperium a mari Germanico (ita enim sinum, quem non nulli Baltheum vocant, appellare libet) ultra Alpes promoverint, ut inter septentrionis populos pugnacissimi existimarentur, non astu aut robore assecuti sunt, sed disciplina. Překladatel přeložil místní určení takto: *od jezera Passovského až za Korytanské hory* (Řehořův sborník f. 74 rb, Truhlář str. 96). Na jiném místě domlouvá Bohuslav svému příteli Rožmberkovi, aby nedbal pomluv, kterými snad bude ve svém úřadě stíhán, a aby netrestal ty, kdo o něm budou nechvalně mluvit, protože ve svobodné zemi je nutno dbát svobody slova. Po humanistickém způsobu připojil ke svému výkladu antické svědectví: *In libera re publica liberas linguas esse oportet. Non recte itaque Antigonus Theocritum Chium, cui parcere instituerat, occidit, quod cavillo paulo liberius usus est. Dum enim duceretur captus ad Antigonum et amici omnia ei impetrabilia fore dicerent, quum primum ad regis oculos pervenisset, „Ergo malam“, inquit, „mihi vivendi spem affertis“. Qua importuna dicacitate exasperatus Antigonus (erat autem uno oculo orbatus) Theocritum comprehendi et interfici iussit.* (f. 9a). Pramenem Bohuslavovým byl tu Macrobius, Saturnalia VII, 3, 12. Český překlad dokazuje, že jeho autor neporozuměl latinskému znění gramaticky ani věcně (Řehořův sborník f. 70 vb — 70 bis ra, Truhlář str. 92): *neb v svobodné zemi svobodní musijé býti jazykové. Neprávě tehdy Antigonus Teocrita Chium, kterémuž umylil byl odpustiti, zamordoval, že v žertu drobet svobodný byl. Neb když sú ho jatého vedli k Antigonovi a přátelé mu jeho pravili, že všecko prosbami muože na Antigonovi obdržeti, jak jest najprv před oči krále přišel, toto řekl: „Což mi zlú naději, žižko, k životu dáváš.“ Kterýmžto nepřihodným šprýmem jsa Antigonus popuzen (neb stratil jest byl jedno oko) Theocrita kázal uchytiti a zamordovati.* Na jiném místě

(f. 13a) mluví Bohuslav o tom, že vládce má být i k přemoženým nepřátelům milostivý. Mezi četnými příklady z antických i současných dějin se zmiňuje i o laskavosti Alexandra Makedonského k poraženému Dáreiovi a jeho rodině. Bohuslav použil téměř doslovně vyprávění Curtia Rufa (*Historiarum Alexandri Magni Macedonis* l. III, 12). Praví: *Dario superato filias eius excellenti forma virgines tam sancte habuit, ac si eodem patre genite essent*. Český překladatel tlumočí text chybně: *Neb když jest nad Dariem svítězil, dcery jeho, náramně krásné panny, tak poctivě choval, jako by jejich otec byl* (Řehořův sborník f. 76 ra-rb, Truhlář str. 98). Nepříliš zdařile je přeložen také obrat, jímž Bohuslav omlouvá odbočku ve sledu svých výkladů (f. 13a): *Sed liceat michi veluti pictoribus apud te in parerga excurrere. — Ale nechť se mohu já u tebe jako malář na nějakém zbytečném kusu cvičiti* (Řehořův sborník f. 76 vb, Truhlář str. 99).

Těchto několik příkladů snad postačí pro poznání rázu a spolehlivosti českého překladu. Poznamenejme jen ještě, že překladatel použil pro svou práci buď našeho rukopisu nebo textu jemu velmi blízkého, jak ukazuje společná chyba *Foaon*, kterou čteme jak v našem rukopise (f. 4a), tak v Řehořově sborníku (f. 62 va). Truhlář (str. 84) mlčky opravuje na správné *Focion*.

V české literatuře je z Bohuslavova spisu nejznámější charakteristika Hynka z Poděbrad, proslulého autora Májového snu. Uvedeme ji zde v původním latinském znění, abychom s ním seznámili čtenáře dříve, než jim budeme moci předložit vydání celého Bohuslavova spisku: *Nihil erat nuper apud nos duce Hincone clarius, nihil eloquencius, nihil ad res magnas obeundas aptius. Hunc tamen quotidiana stupra atque adulteria omnibus invisum fecerunt neque ulli dubium est, quin primum dignitatis locum inter nostros proceres habiturus fuerit, nisi nature egregias dotes immoderatis libidinibus corripisset. Qui demum ab omnibus contemptus in id facinus divino fortasse iudicio prolapsus est, quod in omnium ore versatur* (f. 8b).

Pro poznání Bohuslavových literárních zájmů a jeho znalosti antických autorů má původní znění jeho spisu rovněž

nemalý význam. Přesné určení citátů je totiž možné pouze na základě latinského originálu, neboť Bohuslav jména citovaných autorů většinou neuvádí.

Nálezem Bohuslavova traktátu o správě státu jsme získali cenný podklad k prohloubení znalostí o prozaické tvorbě našeho nejvýznamnějšího latinsky píšícího humanisty.

D. MARTÍNKOVÁ

POZNÁMKY

1. Petrarkův list Francescovi di Carrara z roku 1373 líčí ideální obraz panovníka.

2. K. Vinařický v ČČM 5 (1831), str. 421—434 a ve svém spise Pána Bohuslava Hasištejského z Lobkovic věk a spisy vybrané, Praha 1836, str. XXXVII, I. Hanuš v Kroku 1 (1865), str. 42.

3. J. Dobrovský, Dějiny české řeči a literatury v redakcích z roku 1791, 1792 a 1818, vyd. B. Jedlička, Praha 1936, str. 408, 415.

4. J. Truhlář, Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II., Praha 1894, str. 78.

5. B. Ryba, Filosofická prosa B. Hasištejského z Lobkovic, LF 58 (1931), str. 424, pozn. 2.

6. Tak i E. Pražák v nejnovější práci o Řehoři Hrubém: Místo Řehoře Hrubého ve vývoji českého humanismu, Česká literatura 8 (1960), str. 39.

7. J. V. Zimmermann, Bohuslav z Lobkovic, List panu Petrovi z Rosenberka, Praha 1818.

8. Listář Bohuslava Hasištejského z Lobkovic, Praha 1893, č. 64, str. 78 až 103. A. Potuček nepojal tento list do svého vydání korespondence Bohuslava Hasištejského (Boh. Hassensteinii epistolae, Budapešť 1946), považuje jej právem spíše za pojednání než za dopis.

9. Výbor II, Praha 1868, sl. 1175—1182.

10. J. Truhlář, O spisech Bohuslava z Lobkovic, ČČM 52 (1878), str. 276—277.

11. P. O. Kristeller, Latin Manuscript Books before 1600, referát o tomto díle viz ČČH 9 (1961), str. 444—445.

12. Oběma knihovnám touto cestou děkuji.

13. O osudech Rožmberské knihovny B. Dudík, Forschungen in Schweden, Brno 1852, str. 51.

14. Spisy Bohuslava Hasištejského z Lobkovic I, vyd. B. Ryba, Praha 1933, str. 99.

15. Listář Bohuslava Hasištejského str. 103.

Největší řecká váza v Československu

Volutový krátér, který je zde poprvé vyobrazen, nevyniká ani námětem, — jde o bezobsažné nakupení banálních figur, ani kvalitou kresby, jež na prvý pohled prozrazuje rutinovaného dekorátéra bez uměleckých nároků. Přesto však váza nezaujme jen svými rozměry — osvětluje složité vztahy jednotlivých větví produkce řeckých váz v jižní Itálii v pokročilém 4. století.

Krátér získalo v minulých letech pražské Národní muzeum darem; jeho původ je neznámý. V době mezi oběma světovými válkami byl v berlínském obchodě uměleckými předměty (1). Váza je přibližně 80 cm vysoká; přesné rozměry bude možno zjistit až po nové restauraci. Je slepena z řady fragmentů, podél lomů jsou menší doplňky; podstatně je rekonstruována nožka. Naproti tomu červenofigurová kresba je zcela bez moderních zásahů. Celý povrch je pokryt bohatou výzdobou ornamentálních prvků i postavami. Pod ústím je vavřínový věnec, dále plaménky; na plecích je hůlkový ornament, pod ním meandr z vln; v pásu pod figurami se střídají kolem vázy tři meandry a ondřejský kříž; konečně pod každým uchem je po celé báni až po zmíněný spodní pás složitá souměrná kompozice z palmet, volut a rozvilin. Na hrdle jsou na jedné (reprodukované) straně dvakrát žena v chitonu a nahý mladík. Tytéž postavy jsou na hrdle i druhé straně vázy, jen mezi prvním párem je luterion — plochý bazén na vyšší podstavě, ve kterém se Řekové umývali (2). Všechny tyto figury, stejně jako další, drží obětní košíky, věnce, síťuly, malé skříňky — cisty nebo květy, stylizované do volut a rozvilin. Na báni jsou figury ve dvou pásech. Na reprodukované straně je v horním páse sedící mladík s pláštěm přes dolní polovinu těla, držící na napřažené pravici ptáka s roztaženými křídly, dívá se však nazpět na běžící ženu, které podává levičkou věnec. Jako ostatní ženské figury, je i tato oděna v chiton. V dolním páse je vlevo opět běžící žena; krátký thyrsos v pravici ji charakterizuje jako mainadu. Před ní sedí nahý mladík, za nímž kráčí další, s pláštěm přehozeným přes levici. Na druhé straně jsou v horním páse tři postavy: mezi dvěma dívkami, které drží souměrně tympana — bubínky, stojí třetí s rozpraženými pažemi — což zřejmě má znamenat zjednodušené vyjádření tance. Dole jsou dva nazí mladíci obrácení doprava; před levým je opět luterion.

Thyrsos v ruce dívky a oba taneční bubínky jsou jediné prvky, které by se zdály určovat znázornění jako dionyské výjevy. Takovému námětu však neodpovídají obě luteria. Protože podobných zo-

brazení je na italiotských vázách hojnost (3), přičemž pravidelně významová určitost je pochybná, je zřejmé, že jde o stereotypně opakované postavy, bez sebemenšího výpravného záměru.

Hrnčířské provedení vázy je po technické stránce velmi dobré. Její tvar však nemá ani šťastné profilování, ani vyvážené proporce; složitá ucha s pompézními medailony zdobenými plastickou hlavou Medúzy působí těžkopádně. Tento typ vázy je běžný v apulské keramice od 2. čtvrti 4. stol.; apulský ráz má také plastická výzdoba medailonů (4). Nicméně kráter zcela bezpečně není apulský, svědčí o tom již jeho světle oranžová až okrová hlína. Projevuje se to však velmi výrazně v kresbě. Plošné figury jsou velmi zběžně provedeny, malíř zřejmě nedbal o proporce ani o určitost obrysu. Postoje a gesta jsou stereotypní, draperie schematické, vedení linie nedbalé. To vše je hluboko pod úrovní i sériové práce dekorátérů apulských váz. Provedení kresby i hlína řadí náš volutový kráter do lukánské keramiky. Rozplizlé podání nahých těl, jakoby odulý profil tváří s velkým okem, náznakem úst a příznačným nosem spolu s dalšími prvky určují jasně původce kresby: je to tzv. malíř z Roccanova (5). Najdeme zde i dva detaily, které výrazně charakterizují jeho kresbu: několik hroznovitě sdružených teček v draperii a polokruhovitá čára, která odděluje krk postav od trupu.

Tento kráter není jedinou vázou malíře z Roccanova v našich sbírkách. Jinou vázou z jeho ruky je publikovaný lebés gamikos v Ústavu pro klas. archeologii Karlovy university (6). V Národním muzeu v Praze je ještě nestoris, zde rovněž poprvé reprodukováná (7). Na obou stranách se tu opakuje totéž znázornění — nahý eféb mezi dvěma ženami. Ze všech tří váz tohoto malíře u nás je nestoris kresebně nejslabší a pravděpodobně také nejmladší — z doby kolem 320 př. n. l. Lebés gamikos je asi o něco starší; volutový kráter snad z konce třetí čtvrtiny 4. stol. (8). Zatím co nestoris je typickou formou v lukánské keramice (9), je volutový kráter tohoto tvaru charakteristickým výtvozem apulských hrnčičů. O medailonech se dá dokonce předpokládat, že byly přímo zhotoveny podle prototypů apulského původu (10). To není překvapující — o malíři z Roccanova se obecně soudilo, že se vyučil v Apulii a dokonce že tu ve svých počátcích působil. Byla vyslovena velmi přitažlivá domněnka, že jako jiní malíři slabší úrovně, kteří nemohli obstát v soutěži obratnějších řemeslníků, opustil Apulii a usadil se v zapadlé oblasti Lukánie (11). Jeho styl se tu ještě více barbarizoval. Přitom však i v pozdní práci navazuje na své apulské východisko, alespoň v tvarech váz (12). Náš kráter má však v jeho práci zvláštní místo. Je

*Lukánský volutový kráter
(Praha, Národní museum)*

to jednak jeho největší váza, a dosud jediný známý volutový kráter — ostatně jediný v celé produkci lukánských váz. Dále vyniká bohatstvím výzdoby; známe sice velký počet váz malíře z Roccanova, ale jsou zdobeny vesměs minimálním počtem figur — zdá se, jako by řemeslník při práci spěchal. A konečně zmíněné hlavy Medúzy v medailonech svědčí o tom, že malíř z Roccanova si uchoval s Apulí i ve své pozdní práci přímé vztahy.

J. FREL

POZNÁMKY

- (1) Podle sdělení A. D. Trendalla.
- (2) Jeho znázornění je běžné i v atické keramice, srov. například amforu Uměleckoprůmyslového musea v Praze (Z. 260/7) — Frel, *Řecké vázy* 47, id. *Choix des vasés attiques en Tchécoslovaquie* (Sborník Národního Musea. XIII 5 1959) 253 61 tab. IX.
- (3) Srov. například z publikovaných apulských váz z našich sbírek: askos, Nár. mus. 2347 (*Archeol. rozhledy* 3 1951 222 180, Frel, *Choix VA 274 A 4*), dva zvoncové krátery tamtéž — bez. č. a 1769 (*Dějiny lidstva* i Praha 1940 624 tab. XVIII, Frel, *Choix VA 274 A 1 5*; Maškin, *Dějiny star. Říma* 2. vyd. 1957 101 obr. 24, Frel, *Choix VA 274 A 5*); peliké, Moravské museum v Brně 72/S 2 (*Čas. mor. mus.* 35 1950 323 obr., Frel, *Choix VA 275 A 27*).
- (4) Bohužel vyobrazení plastických hlav medailonů apulských váz jsou pro srovnání nedostačující; výjimkou *Archeol. classica* xi 1959 tab. LIX 1—2.
- (5) Srov. C. Albizzati, *Dis. Pont. Acc.* xiv. 172 pozn. 1; A. D. Trendall, *Handbook Nicholson Museum* 2. vyd. 329; id. *Vasi del Vaticano, Vasi italiani ed etruschi a fig. rosse* i. 6; Frel; *Listy filol.* 1955 299; J. Gy. Szilágyi *Bulletin du Musée hongrois des Beaux arts* 14 1959 24 nn; řada váz je vyobrazena v CVA Taranto i IV Gr. 1—8.
- (6) A. Hejna, *Studia antiqua A. Salač oblata* 149 nn, tab. 3; Frel, *Listy fil.* 1955 299; id. *Choix VA 275 A 23*; Szilágyi *Bull. du Mus. hongrois* 14 1959 24 pozn. 42.
- (7) Jedno ucho je restaurované, jinak intaktní; ze soukromé sbírky; určení malíře: Frel, *Listy fil.* 1955 299. Patří k typu nestorid IIa.
- (8) K chronologii malíře viz naposled Szilágyi, *Bull. du Mus. hongrois* 14 1959 26 n.
- (9) K typům nestoridy srov. A. D. Trendall, *Studies Robinson* ii 115; Szilágyi, *Bull. du Mus. hongrois* 14 1959. 12.
- (10) Viz pozn. 4.
- (11) N. M. Oakeshott, *Am. Journ. of. Archaeol.* 1955 79.
- (12) Tak například i amfora panathenajské formy v Budapešti — Szilágyi *Bull. du Mus. hongrois* 14 1959 19 nn, obr. 11—13.

Byzantská filosofie

Byzantská filosofie byla součástí ideologie byzantské feudální společnosti. Rozvíjela se a měnila podle rozvoje i změn společenských vztahů v Byzanci. Hlavní směr tohoto vývoje probíhal od rozkládajícího se otrokářského řádu k feudalismu, jehož krize se již připravovala a byla přerována pádem Byzance pod náparem tureckých vojsk. Oficiální směr byzantské filosofie vyjadřoval ideologii vládnoucí feudální třídy; opoziční směr vyjadřoval názory různých potlačených společenských vrstev, především svobodného občinníka, feudálního rolnictva a také městských vrstev. Proti oficiálnímu směru vystupovali rovněž někteří představitelé vládnoucí třídy.

V Byzanci vždy zůstalo živé antické dědictví, zejména ve filosofii. Na rozvoj byzantské filosofie měla vliv filosofie hellénistická. Na byzantskou filosofii hluboce zapůsobilo křesťanství, jež ji ve své oficiální variantě na dlouhou dobu přeměnilo ve „služku teologie“.

Ve shodě s výsledky bádání sovětských vědců o byzantské filosofii je možno určit tato období:

1. 4.—7. stol. je obdobím rozkladu otrokářství; v této době probíhá ostrý boj o christologické problémy (tj. spory o objasnění pojmu Krista) a rozvíjí se **n o v o p l a t o n i s m u s**.
2. 8.—9. století je obdobím rozšíření svobodné rolnické obcíny, kdy opoziční hnutí rolníků a městských obyvatel našla svůj výraz v herezích — **v o b r a z o b o r e c t v í a p a u l i k i á n s t v í**;
3. Konec 9. až počátek 13. století je obdobím vytváření a rozvíjení feudálních vztahů, rozšíření **b o g o m i l s t v í**, období rozvoje racionalismu a boje mezi **n o m i n a l i s m e m** a **r e a l i s m e m**.
4. 13.—15. století je obdobím pozdněbyzantského feudalismu, obdobím boje mezi novými progresívními směry v byzantské filosofii a reakčním učením **h é s y c h a s t ů**, údobí boje proti narůstající (italské) ekonomické nadvládě a stále se zesilujícímu tureckému náporu.

V prvním údobí se byzantská filosofie utvářela v podmínkách, kdy vládnoucí vrstvy Východořímské říše již přizpůsobily křesťanství svým cílům, kdy se vytvořila nábožensko-filosofická soustava, jejíž základ tvořilo idealistické Platónovo učení. Do tohoto učení byla zařazena i představa o logu (jemuž se dostalo náboženského zpracování u Filóna a Origena) jakožto o jedné z osob „Trojice“ a rovněž o Kristu, který v sobě sjednocoval božskou i lidskou podstatu a který smiřoval pozemské s nebeským. Když křesťanství přestalo být opoziční a přetvořilo se ve státní náboženství, vznikla nutnost ukázat na spojitost pojmů „země“ a „nebe“, dříve tak protikladných. Tomuto záměru sloužilo učení o dvojí Kristově podstatě; spojujícím článkem mezi člověkem a nebem byl bůh — syn, člověk i božstvo zároveň a rovněž smysly poznatelné symboly nadpřirozeného světa — kult Krista.

Jako protiváha oficiálnímu církevnímu výkladu Kristovy podstaty se vytvářela různá „heretická“ učení, rozšířená ve východních provinciích říše, — ariánství, nestoriánství, která hlásala samostatnost lidské podstaty Krista. Nejnebezpečnějším pro vládnoucí církve byli monofyzité, (kteří učili, že Kristus je bůh a nikoli člověk, že je v něm pouze jedna, a to božská podstata). Monofyzitismus byl výrazem boje podrobených národů v byzantských provinciích (Egypt, Sýrie) a znakem osvobozenického boje v Arménii proti ústřední vládě a působil na jejich oddělení od říše. Pokus o smíření s monofyzitismem se projevil v učení monothelétů, kteří uznávali v Kristu jednu vůli ve dvou podstatách. Vládnoucí církvi se podařilo vyrovnat se se všemi heretickými hnutími a zajistit „svrchovanost teologie v celé oblasti intelektuální činnosti“ (Engels, B. viz: Marx, K. a Engels, B., Spisy, sv. 7., str. 372). Vítězství oficiálního pravoslaví zastavilo samostatnou existenci filosofie a těsně s ní v antickém světě svázané přírodní vědy. To se projevilo po vnější stránce zničením pohanského vědeckého centra v Alexandrii a dovršilo se uzavřením athénské školy za Justiniána I. V byzantské říši koncem 4. stol. pevně nastoupila církevní literatura (patristika) a východní „církevní otcové“ —

Basileios Veliký, Řehoř z Nazianzu, Jan Zlatoústý, Theodorétos Kyrrský aj. — vybudovali křesťanské učení výhradně na základě církevních kánonů a na autoritě Svatého písma. Za pomoci církevní oficiální dogmatiky byzantská vláda dusila všechny projevy svobodného intelektu.

Antická tradice během tohoto období byzantské filosofie byla svázána především s novoplatónismem, který představoval „fantastické sloučení stoického, epikurovského i skeptického učení s obsahem filosofie Platónovy a Aristotelovy“ (Marx, K. a Engels, B., Spisy, sv. 3, str. 141.) V 5.—6. stol. v novoplatónismu vystoupily dvě tendence: jedna předkřesťanská (Proklos), druhá snažící se využít novoplatónismu pro vytvoření ideologických doktrin křesťanství (například biskup Nemesios, který koncem 4. stol. napsal traktát „O podstatě člověka“). Nejvýznačnějším představitelem novoplatónismu byl Pseudo-Dionýsios Areopagítes, který si předsevzal interpretovat křesťanskou dogmatiku v duchu a se zřetelem na novoplatónismus. Poslední spisy Maxima Konfessora (580—662) oživily učení Pseudo-Dionýsiovo, jež od té doby vešlo trvale do duchovního arzenálu byzantské společnosti. V rámci novoplatónismu se rozvíjela filosofická škola palestinského města Gazy, kde působil Aeneas (konec 5. stol. a zač. 6. stol), žák Hierokla z Alexandrie, který přednášel rétoriku a filosofii. V díle „Theofrastos, neboli O nesmrtelnosti duše“ pozornost Aeneovu přitahovaly eschatologické Platónovy názory. Druhý obyvatel Gazy, později biskup v Mytiléně, Zacharias Scholastikos (6. stol.), přítel Aeneův, popularizoval platónskou filosofii ve spise „Ammon, neboli o stvoření světa“. K téže plejádě filosofů náležel i bratr Zachariův — Prokópios, který komentoval antické filosofy a „církevní otce“, jejichž učení se snažil spojit s Platónovými ideami. Literární činnost Leontia Byzantského a zejména Jana Filopona (7. stol.) položila základ tomu procesu v byzantské filosofii, o kterém psal Lenin v souvislosti se západoevropským středověkem, že „kněžourství ubilo v Aristotelovi živé a zvěčnilo mrtvé“ (Filosofické sešity 1953, str. 295).

Druhé období — období obrazoborectví — bylo dobou ostrého náboženského boje, kdy na politickou arénu vystupovali ideo-

logové uctívání obrazů svatých (ikonodúlie) — Jan z Damašku a Theodóros Studites — vůdce mnišské strany, která bojovala za nezávislost církve na státě. V této době se oddělil malý opoziční proud proti oficiálnímu náboženství v byzantské ideologii — dualistické paulikiánství (7. až 9. stol.), jež vzniklo ještě v 6. stol. v Arménii. Paulikiáni, vyjadřující protifeudální snahy rolníků, v jejichž svobodných občinách se spojovala základní masa byzantského národa, a také nejbědnějšího městského obyvatelstva, žádali plné zrušení církevní hierarchie, bohatosti církevního ceremoniálu, mnišstva, zavrhli Starý zákon, domnívajíce se, že uzákonil nerovnost, a usilovali o základní přeměnu společnosti. Tento program dostal i své teoretické zdůvodnění ve snaze postavit do protikladu prvotní opoziční křesťanství proti oficiální byzantské teologii.

Ve třetí etapě dějin byzantské filosofie se rozvíjelo učení ještě radikálnější než paulikiánství, učení bogomilů. V základech jejich světového názoru ležela dualistická teorie boje dobré a zlé podstaty, odrážející tak představu o třídním boji ve feudální společnosti. Bogomilové se postavili do čela řady protifeudálních povstání v 11. stol. Do této doby spadá i rozvoj racionalismu, vycházejícího z feudálního prostředí. Patriarcha Fotios (820—891), stojící v čele racionalismu 9. stol., byl autorem traktátů teologických, filosofických, církevně právních a literárních, v nichž byly shromážděny ohlasy velkého množství knih, které byly čteny ve Fótiově kroužku. Michael Psellos (11. stol.), ideolog pokrokových kruhů feudální aristokracie, prohlásil filosofii za vědu, která musí sledovat podstatu věcí, dokazovat své závěry tím, že přebírá od matematiky její číselnou metodu a systém geometrického důkazu. Tyto rysy racionalismu, ačkoli jsou smíšeny s idealistickými formami platónismu, znamenaly samy o sobě nový jev v historii byzantské filosofie.

Proticírkevního zaměření nabyt byzantský racionalismus v učení Jana Itala, který byl obviněn koncem 11. stol. z hereze a uvězněn v klášteře. Nehledě na vnitřní rozpory, jeho učení uvedlo v pochybnost řadu náboženských dogmat a propagovalo myšlenku věčnosti hmoty.

V osobě Nikéfora Blemmya, autora filosofických děl, napsaných pod vlivem Aristotelovým a Platónovým, se byzantský racionalismus rozvíjel cestou, naznačenou Michaellem Psellem, a získal empirické zeměměření; svoje závěry Nikéforos Blemmys ilustroval velkým množstvím příkladů, jichž nabyl pozorováním.

V mezích tohoto údobí v byzantské filosofii, jakož i v západní Evropě, probíhal urputný boj mezi nominalismem a realismem. Nominalismu v byzantské filosofii koncem 12. stol. stál v čele Sótérichos Panteugenés, realismu — Nikoláos Methónský a jeho přívrženci, obránci oficiální dogmatiky. Sótérichos, který měl biskupský stolec v Antiochii, získal na svou stranu Michaela Soluňského, Eustathia z Dyrhachia a Nikéfora Basilakia. Nikoláos Methónský zakusil na sobě Fótiův vliv a vliv novoplatónika Prokla. Z jeho děl mají zvláštní význam Odhalení Sótéricha a Řeč k císaři Manuelu I. Komnénovi (1143—1180). Ačkoli tento filosofický boj se pohyboval hlavně jen v řešení sporů o význam církevních dogmat, přece se v něm již objevují prvky rozporů v základních filosofických problémech. Byzantští realisté učili, že jenom obecné existuje ve skutečnosti, jedinečné se jeví pouze zdánlivě; nominalisté naopak pokládali za existující pouze jednotlivé věci, ale obecné pokládali jenom za pojem, existující toliko v jazykových termínech. Sótérichos, když ve svém dialogu hovoří o bohoslovecké diskusi na synodě r. 1156, srovnává ji s bojem filosofických systémů Platónova a Aristotelova. Připomíná, že „teorii Platónovu zavrhl veliký myslitel Aristoteles, jenž výstižně nazval učení Platónovo o ideách tlacháním, nijak neodpovídajícím skutečnosti a představujícím pouze prázdné zvuky, které nemohou vytvořit harmonii“ (viz Migne PG, sv. 140, sl. 142—143). Ve 12. stol. do arény boje mezi nominalismem a realismem nejednou vstoupily církevní synody, při čemž nominalismus byl oficiální církví zavržen.

Poslední údobí v dějinách byzantské filosofie spadá do epochy pozdně byzantského feudalismu. Vnitřní boje různých skupin vládnoucí třídy se proplétaly s nepřetržitými proti-feudálními hnutími rolnictva a městské chudiny. Další rozvoj progresivních racionalistických směrů narušoval feudalis-

mus a jeho ideologickou oporu — církev. Proti opoziční ideologii, která bránila právo rozumu proti kritice článků víry, rozpracovávaly vládnoucí třídy v Byzanci mystický směr filosoficko-náboženský a tím byl h é s y c h a s m u s. Hésychasmus vystupoval proti racionalistickým teoriím světa, vyzdvihuje přítomnou hloubání, klid (*ἡσυχία*) jakožto jedině možný i povolený prostředek poznání. V čele hésychasmu stál G e ó r g i o s P a l a m a s. Podobně jako zakladatel tohoto učení Geórgios Sinaites, učil Geórgios Palamas, že „dokonalí“ hésychasté se musí osvobodit od pokusů o rozumové poznání a pohroužit se v jistotu mystické tmy nevědění. Mystik N i k o l á o s K a v a s i l a s v díle „O životě v Kristu“ hlásal prvenství vnitřního svědomí (poznání), které je možno dovést k dokonalosti a kterého je možno dosáhnout jenom na onom světě. Hlavním odpůrcem hésychasmu byl B a r l a a m Kalabrijský, zakladatel směru barlaamitů; ten reprodukoval učení hésychastů v zesměšňující formě, nazýval jeho přívržence „pozorovatelé pupků“ (rozum. omfaloskopie — V. H.). Učení hésychastů bylo předmětem vášnivých diskusí na církevních synodách ve 14. stol. Do boje o učení hésychastů byli zapojeni vynikající činitelé byzantské kultury: A k i n d y n o s, patriarchové Isidóros, Filotheos a Kallistos, historik a encyklopedista Nikéforos Gregoras, Nikoláos Kavasilas, Neilos Kavasilas, Démétrios Kydónes, Prochoros Kydónes a mnozí jiní. Vítězství reakčního učení hésychastického vtisklo pečeť celé pozdní historii ideologie byzantské společnosti, zejména způsobilo oslabení byzantského humanismu. Tyto procesy byly konec konců způsobeny tím, že v Byzanci v 13.—15. stol. probíhal úpadek měst. Byzantská kultura do konce své existence zůstala feudální, i když vítězství hésychasmu nemohlo úplně zadusit výhonky progresivních racionalistických teorií.

V období tureckého nástupu vystoupil v Byzanci platónik Geórgios Gemistos P l e t h ó n, který rozvíjel linii humanistickou, vycházející v oblasti filosofie od barlaamitů a mající zvláště bohaté tradice v byzantském umění. Plethón vyzýval k demokratické a proticírkevní přestavbě společensko-politických vztahů, doufaje, že je tak možno zachránit Byzanc před jistou záhubou; to bylo však beznadějnou utopií. Plethón,

jeho žák B é s s a r i ó n Nikajský a jiní činitelé byzantské kultury sehráli vynikající úlohu v předání filosofického dědictví a progresivních idejí antiky italským humanistům. Byzantská filosofie byla tak jedním z myšlenkových pramenů filosofie epochy renesance a v tom je její historický význam.

B. GORJANOV

Z ruštiny přel.
V. HROCHOVÁ

LITERATURA

Вальденберг В., Философские взгляды Михаила Пселла, в книге: Византийский сборник, М.—Л., 1945; Горянов Б. Т.: Религиозно-полемическая литература по вопросу об отношении к латинянам в Византии XIII—XV вв., „Византийский временник“, 1956, т. 8; История философии, т. I, М., 1957, с. 236—39; Липшиц Е. Э., Павликианское движение в Византии в VIII и первой половине IX вв., „Византийский временник“, 1952, т. 5; Сюзюмов М. Я., Проблемы иконоборческого движения в Византии, „Уч. зап. Свердловск. гос. пед. института“, 1948, вып. 4; Трахтенберг О. В., Очерки по истории западноевропейской средневековой философии, М., 1957; Удальцова З. В., Борьба византийских партий на Флорентийском соборе и роль Виссариона Никейского в заключении унии, „Византийский временник“, 1950, т. 3; Успенский Ф., Очерки по истории византийской образованности, СПб, 1891; его же, Синодик в неделю православия, Одесса, 1893; его же, Делопроизводство по обвинению Иоанна Итала в ереси, в сборнике: Известия Русского археологического института в Константинополе, (книжка) 2, Одесса, 1897.

Guiland R., Essai sur Nicéphore Grégoras, Paris, 1926; Krumbacher K., Geschichte der byzantinischen Litteratur..., 2. Aufl., München, 1897; Masai F., Pléthon et le platonisme de Mistra, Paris, 1956; Social and political thought in Byzantium, Oxford, 1957; Stein L., Die Continuität der griechischen Philosophie in der Gedankenwelt der Byzantiner, „Arch. Geschichte Philos.“, Berlin, 1896, Bd. 9; Tatakis B., La philosophie byzantine, Paris, 1949 (Histoire de la philosophie, /ed./ par E. Bréhier, suppl. fasc. 2); Tozer H. F., A Byzantine reformer. „JHS“, 1886, v. 7; Überweg F., Grundriß der Geschichte der Philosophie, T 1—2 — Die patristische und scholastische Philosophie, 11 Aufl., Berlin, 1928; Zeller E., Die Philosophie der Griechen..., Bd. 1—3, Leipzig, 1920—23.

Etapy vývoje novořecké literatury a jejich charakteristické rysy

Pod pojmem novořecká literatura rozumíme tu část řecké národní literatury, která se začíná rozvíjet při procesu vzniku a rozvoje kapitalistického způsobu výroby v řecké národní společnosti a odráží společenskou skutečnost této epochy.

První etapu jejího vývoje tvoří literatura doby národního obrození v řecké feudální společnosti, které začíná probíhat od počátku 18. století jako odraz vzniku a rozvíjení kapitalistických vztahů a buržoazní třídy v této společnosti, žijící pod tureckým panstvím od 15. stol., a vyúsťuje začátkem třetího desetiletí devatenáctého století v národní revoluci proti turecké nadvládě, která vedla ve třicátých letech minulého století k vytvoření prvního novodobého národního řeckého státu. Kromě literatury obrozeneckého období patří do první etapy vývoje novořecké literatury i literární tvorba novořeckého romantismu.

Zvláštností procesu vzniku a rozvoje kapitalistického způsobu výroby v řecké společnosti je to, že je procesem hlavně rozvoje námořního obchodu a že prvotní nashromáždění řeckého kapitálu se uskutečňuje v obcích řeckých emigrantů v cizině (zejména v Itálii a Rusku); to podmiňuje i proces rozvoje řecké buržoazní třídy a pro slabost buržoazie vede k tomu, že v ní převládají kompromisní tendence při řešení problémů celonárodního významu, které naléhavě staví obrozenecká doba a zájmy národa.

Při vzniku a vytváření nových ideologií mají nemalý význam i některé národní specifčnosti, zejména kulturní minulost řecké společnosti.

Pro krásné písemnictví obrozenecká doba staví jako prvořadý požadavek vytvoření nové formy k vyjádření nového obsahu, a to jazykem odpovídajícím skutečnému účelu literárního díla a požadavku lidovosti. Vedle oficiálního, více nebo méně archaizujícího, jazykového směru byzantské jazykové církevní tradice, ve kterém pokračovali literáti zejména z řad tzv. *fanariotů* (řeckých aristokratů), kteří spolu s církví pra-

voslavného cařihradského patriarchátu stáli v čele duchovního života národa, se ke konci 18. stol. začínají projevat uvědomělé tendence používat v literárním projevu tzv. *dimotiki*, hovorovou lidovou řeč, tj. tu formu, které řečtina nabyla jazykovým vývojem až do té doby. Objevuje se v krásném písemnictví jako odraz podobných tendencí, které se projevily u některých řeckých osvícenců i při řešení otázky vyučovacího jazyka v osvícenském školském programu, který přizpůsoboval zásady západního osvícenství řeckým národním poměrům.

Při střetnutí tohoto ideologického směru, vyjadřujícího zájmy a snahy revolučně pokrokové části řecké buržoazní třídy, s oficiální konservativní ideologií řecké feudální třídy vzniká při řešení jazykové otázky i třetí, kompromisní řešení navržené Koraisem, řeckým osvícencem, usazeným v Paříži, které vede k vytvoření umělého idiomu, známého pod názvem *kathareusa*, jenž se až do našich dnů projevuje různými odstíny. Nejvýznamnější představitelé uvědomělého literárního dimotikismu z doby obrozenecké jsou básníci a spisovatelé Athanasios Christopulos, Janis Vilaras a Dionysios Solomos. První dva žili a působili na řeckém území okupovaném Turky, kde ve dvou střediscích řeckého kulturního života (Cařihrad a hlavní města podunajských hegemonií) vládly v literatuře tendence fanariotského směru, tvořícího pod vlivem francouzského klasicismu a v jazyku převážně archaizujícím. Druhý, důslednější než první v zásadách jazykového literárního dimotikismu, svou básnickou tvorbou řešil i problém spojení básnické formy s ústní lidovou básnickou tvorbou, lidovou písní. Ostatně básnická tvorba obou nese vlivy francouzského klasicismu a nové Arkádie a ozývají se v ní často také pre-romantické tóny, to jest vlivy a tendence, které se projevují i v ostatní řecké literární tvorbě této doby.

Dionysios Solomos (1798—1857) žije a tvoří na Zakyntu a na Korfu, na ostrovech, které tehdy byly pod panstvím Benátčanů, a od druhého desetiletí devatenáctého století pod anglickým protektorátem, v prostředí, které udržovalo úzký kontakt s kulturními proudy západu, zejména italskými. Jeho básnická a prozaická tvorba, která ve svém obsahu byla in-

spirována z velké části řeckým národně osvobozeneckým bojem proti Turkům, bojovně vyjadřuje nejpokrokovější ideologii doby, revolučně demokratické ideály buržoazní třídy v době jejího nástupu.

Z hlediska formy Solomosova básnická tvorba uskutečňuje a rozvíjí nejdokonalejším způsobem tendence literárního dimotikismu svých předchůdců, jak byli nazváni oba první básníci, mistrovsky spojující ústní řeckou lidovou básnickou tradici na základě lidového jazyka s osobní básnickou tradicí, užívající formy lidového básnictví (tzv. krétská literatura) a s technikou mistrovských básnických děl evropských literatur, zejména italské.

Solomosova literární tvorba, i když ve větší a nejlepší části nedokončená, znamenala mezník v novořecké literatuře, poněvadž vytvořila základ pro její další rozvoj. Jeho řešení problému nové literární formy v řecké literatuře, vyjadřující nejdokonalejším způsobem tendence nejpokrokovějšího ideologického proudu doby, převládlo však teprve koncem 19. stol. Až do té doby jeho dílo působilo v kulturním prostředí ionských ostrovů na řadu básníků, kteří tvořili pod jeho přímým nebo nepřímým vlivem, jsouce představiteli tzv. sedmiostrovní školy.

V novém řeckém kulturním středisku, které se začíná vytvářet od třetího desetiletí minulého století v Athénách, hlavním městě nového řeckého státu, vytvořeného po sedmiletém hrdinném boji řeckého národa jen na části řeckého území, převládají, dále se rozvíjejí a dotvářejí v literatuře tendence fanariotského archaizujícího směru v literárních dílech celé řady básníků a prozaiků, kteří tvoří tzv. starou athénskou školu. Její tendence nejsou jen z hlediska formy v příkrém rozporu s tendencemi sedmiostrovní školy. Romantismus staré athénské školy, projevující se pesimistickými, smutečnými tóny a únikovými tendencemi, které vyvolává neutěšená řecká porevoluční společenská skutečnost s nevyřešenými problémy, před něž byla postavena buržoazní demokratická revoluce, je poněkud odlišný od romantismu básníků sedmiostrovní školy, který, pokud nebyl spojen s neoklasicismem, jak o něj usiloval Solomos, byl bližší současnosti a životu. Z hlediska

uměleckoestetického rozsáhlá básnická tvorba staré athénské školy, charakterizovaná formou, vytvořenou jazykovým prostředkem oddáleným od novořecké skutečnosti, nabubřelým slohem, rétoričností a frázovitostí, nevytvořila děl vysoké úrovně, která by přežila svou dobu, a neměla vůbec vliv na pozdější literární vývoj. Jedině několik málo veršů z této tvorby a z prozaické tvorby athénské romantismu, charakterizované hlavně historickými romány, dva romány „Thanos Vlekas“ od Pavla Kaligase a „Papežka Jana“ od Emanuela Roidise, oba s realistickými tendencemi, nesou znaky dokonalosti. Jejich archaizující jazyk však snižuje jejich životnost.

Tendence literárního dimotikismu obrozeneckého období, rozvíjené nejvýraznějším a nejdokonalejším způsobem v díle Solomosově, začínají převládat od osmdesátých let minulého století a jsou dále rozvíjeny a dotvářeny v dílech básníků a spisovatelů tzv. nové athénské školy a jejich pokračovatelů.

Literární dimotikismus této doby je odrazem společenských přesunů v řecké společnosti v důsledku rozvoje kapitalismu, charakterizovaného vznikem a postupným rozvojem řeckého kapitálu a řeckého proletariátu. Tento rozvoj, i když pomalý, vynáší do popředí společenského boje za rozšíření a doplnění buržoazně demokratických přeměn ve společenském, politickém a duchovním životě řecké společnosti.

V oblasti duchovního života tyto boje odrážejí ideologický proud dimotikismu jakožto proud pokrokových sil řecké buržoazní třídy, který v posledních dvou desetiletích minulého století a prvních dvou desetiletích našeho století se rozšířil a vytvořil hnutí, bojující za převládnutí lidového jazyka (*dimotiki*) ve všech oblastech společenského života a za vytvoření národní kultury, opírající se o demokratické a lidové prvky novořecké společenské skutečnosti i s tvořivým rozvíjením hodnot řeckého kulturního dědictví.

Tendence literárního dimotikismu jsou nejdokonalejším způsobem vyjádřeny dílem básníka a prozaického spisovatele Kostise Palamase [1859—1943], který tímto dílem vytvořil druhý mezník v novořecké literatuře, znamenající období dru-

hé etapy rozvoje této literatury, totiž etapy rozvoje pokrokové buržoazní literatury. Palamas jako básník, pokračující z hlediska formy v tendencích Solomosova díla, rozvíjel je tím, že doplnil Solomosovo spojení s řeckými tradicemi osobního básnictví osvojením a rozvíjením nejen tradic umělého básnictví psaného lidovým jazykem, nýbrž i metrických tendencí ostatních řeckých básnických směrů, starších a nových. Významné v tom směru je, že uplatnil ve svých básních obsažených ve sbírce „Iamby a anapesty“ i techniku básníka Andrease Kalvose (1792—1868) a odhalil velkou hodnotu jeho díla. Tento Solomosův krajan a současník napsal dvacet vlasteneckých ód, inspirovaných řeckým národním povstáním, pod vlivem italského novoklasicismu v jazyku zvláštním, vytvořeném z prvků jazyka starého a jazyka novějšího a současného. Z tohoto důvodu nemělo toto dílo na Ionských ostrovech žádný vliv a v ostatním Řecku bylo skoro neznámé. Dále Palamas rozšířil Solomosovu tendenci osvojovat si formální výboje cizích literatur. Z hlediska jazykového stal se Palamas vedoucí postavou v literárním dimotikismu tím, že svým dílem pozvedl lidový jazyk na úroveň nejdokonalejšího básnického prostředku. Tím splnil nejdokonalejším způsobem požadavek novořecké literatury od doby národního obrození. Jeho dílo působilo přímo na jeho vlastní generaci a na ostatní generace Sikelianose a Kostase Varnalise, a k vytvoření literárních děl, rozvíjelo a stávalo se výchozím bodem rozvoje velkých osobních talentů, jako dvou mistrů novořeckého verše Angela Sikelianose a Kostase Varnalise, a k vytvoření literárních děl, která s Palamasovým dílem postavila novořeckou literaturu na úroveň ostatních evropských literatur.

Formální tendence literárního dimotikismu se dotvářejí a nabývají převahy ve dvou posledních desetiletích minulého století v rámci realistického popisování skutečnosti a po stránce obsahové návratem k řecké současnosti. Tyto tendence se projevují nejprve v próze, ve které se při tomto procesu rozdělují také formálně a kompozičně literární druhy (povídka od románu). V próze tento proces postupuje od statických realistických a naturalistických popisů venkovského života s národopisným zaměřením k podchycení osobní psychologie

a psychologie skupin, od venkovského života k životu města, od problémů každodenního života k národním, politickým a společenským problémům. K tomuto rozvoji napomáhají řecké realistické prózy vlivy děl francouzských realistů a naturalistů a děl velkých ruských realistů 19. století. Vliv ruských realistů je patrný v některých dílech Alexandra Papadiamantise, Andrease Karkavitsase a Grigoria Xenopulose, vynikajících představitelů a zakladatelů novořecké realistické prózy. V oblasti společenské prózy od prvního desetiletí našeho století začínají se projevovat vlivem německého reformistického socialismu i socialistické ideologické tendence v povídkách a románech Kostase Chadzopulose, Konstantina Theotokise, Kostase Paroritise, které však nedošly širší odezvy.

Básnictví, které z jazykové stránky je vzorem pro vytváření prozaického literárního jazyka, slouží v tomto období valnou částí své tvorby tendenčně řeckému buržoaznímu nacionalistickému národnímu krédu, tj. velké ideji. Je to období, kdy řecká buržoazie připravuje a uskutečňuje svá válečná tažení pro vyřešení národního problému, kterými rozšířila státní hranice. Ostatně básnické tvorbě tohoto období schází citelně — vyjma Palamasovu tvorbu — ideologický prvek. Lyrické struny básníků literárního dimotikismu se chvějí obvykle před krásami řecké přírody a vydávají tóny lásky k životu a k člověku, které vyvolávají většinou ovzduší optimismu.

V tvorbě básníků a prozaiků literárního dimotikismu až do první světové války se neprojevují úpadkové tendence. Naopak často se v ní projevují znaky dynamičnosti a síly. V básnictví nechybějí ani díla vyznačující se společenskou bojovností, jako Palamasova „Satirická cvičení“, ostrá satira na temné stránky řeckého společenského a politického života v prvním desetiletí 20. století, a dvě velké epickolyrické básně téhož básníka, „Dvanáctero cikánových příkázání“ a „Králova flétna“, kterými básník bojuje proti kupčení s pojmem vlast a za tvořivé rozvíjení velké národní minulosti v rámci národního kréda dimotikismu. Určité formalistické tendence a projevy estetismu u básnických představitelů literárního dimotikismu v prvním desetiletí našeho století po-

cházejí spíše ze snahy literárního dimotikismu po vytvoření dokonalé básnické formy, která až dosud chyběla. Tato formální potřeba tvořila i příznivou půdu pro působení cizích současných dekadentních směrů (Nietzsche, D'Annunzio aj.), jako stejná snaha a potřeba v posledních dvou desetiletích minulého století vytvořila vhodnou půdu pro působení francouzského parnasismu a symbolismu.

Od počátku první světové války se však začínají postupně stále jasněji rýsovat v tvorbě proudu literárního dimotikismu úpadkové znaky, odrážející krizi, která se začala projevovat v řecké buržoazní společnosti. Po porážce v Malé Asii v roce 1922, jíž skončila pro Řecko první světová válka a kterou řecká buržoazie ztratila svou poslední mravní oporu z národního kréda velké ideje, po celé období mezi dvěma světovými válkami se stále hospodářská a mravní krize prohlubuje. Tato společenská skutečnost vyvolává pocity zklamání a odporu mezi buržoazními spisovateli a básníky a rozmnožuje únikové a jiné úpadkové tendence. Charakteristický představitel těchto tendencí v básnictví třetího desetiletí našeho století je básník pesimistického pohledu na život Jeorjios Karyotakis, kterého pocit hřusu a odporu k životu, vyjádřený v jeho básních, přivedl až k sebevraždě. Ohlasy tendencí tzv. karyotakismu a kavafismu, tj. úpadkových rysů tvorby Kostase Kavafise, řeckého básníka žijícího v Alexandrii v Egyptě, odrážejících cizí společenské ovzduší i nenormální sexuální psychologii tohoto básníka úniku, úchylného hedonismu a pesimismu, jakož i stopy vlivu různých dekadentních tehdejších západoevropských -ismů nalézáme v následujícím desetiletí v tvorbě literárního proudu zvaného generace r. 1930. Typičtí představitelé tendencí tohoto proudu, vytvořeného synky bohatých buržoazních rodin, jsou jednak básník únikových tendencí a pesimistického pohledu na život Jeorjios Seferis, jehož dílo se rozvíjí pod přímým působením díla T. Eliota, a osvojitel tendencí francouzského surrealismu, básník „krásných barev a květů“ Odyseas Elytis.

Tato společenská skutečnost, která vyvolává pocity zklamání a odporu a vede k vytváření úpadkových proudů generace r. 1930, u jiných vyvolává i bojovné nálady k odstranění

příčin společenské krize. Ohlas Velké říjnové socialistické revoluce a jejích úspěchů, ideologické a společenské třídní přesuny, které přinesly konec první světové války, maloasijská porážka a rozvoj řecké dělnické třídy, hrající se svým organizovaným předvojem stále významnější úlohu v hospodářských a politických bojích, prohloubení třídních rozporů a zostření třídního boje v důsledku ohlasu světové krize v Řecku a nástup fašismu jsou ty stránky společenské skutečnosti, které k tomu napomáhají. Odrazem tohoto společenského vývoje v literatuře jsou tendence k vytvoření děl spojených se životem a jeho problémy a bojujících za vytvoření podmínek lepšího života, založeného na ideálech společenské spravedlnosti a pokroku. Tyto tendence se postupně v období mezi dvěma světovými válkami dotvářejí a vyústí v literární proud. Charakteristický počáteční plod tohoto proudu, tvořící mezník ve vývoji novořecké literatury, je Varnalisova revolučně bojovná mistrovská poezie tohoto období, sloužící věci dělnické třídy, a řada básnických a prozaických děl kritického realismu s tendencemi společenské bojovnosti. Takto od konce první světové války začíná třetí etapa rozvoje novořecké literatury, ve které se v buržoazní literatuře vytváří proud úpadkových tendencí a proud literatury vědomě bojovně vyjadřující zájmy řecké dělnické třídy a řeckého pracujícího lidu, literatury, sloužící ideálům společenského pokroku a míru. Na tento proud navazuje i tzv. odbojová literatura, řada básnických a prozaických děl, inspirovaných lidovým národním odbojem proti fašistickým okupantům Řecka za druhé světové války, která byla vytvořena za okupace i v poválečných letech. Tato etapa rozvoje pokračuje až do dneška. Společenská skutečnost v Řecku po druhé světové válce, po imperialistické intervenci a občanské válce, kterou vyvolala, s protidemokratickými režimy a hospodářskou stagnací tvoří příznivou půdu pro další rozvoj těchto literárních proudů. Tato poválečná řecká literární tvorba obsahuje jednak díla navazující na dekadentní tendence proudu generace r. 1930 a dále je rozvíjející, díla v drtivé většině nízké úrovně, neosvojeně napodobující západní dekadentní estetické tendence, jednak díla navazující na tendence proudu tendenčně bojovné literatury ve

službách společenského pokroku a světového míru. Přes protidemokratická opatření poválečných řeckých vlád a pronásledování básníků a spisovatelů tohoto proudu rozšířil se tento proud velmi značně v posledních letech. Vedle významných děl čelných jeho předválečných představitelů, jako byli básníci Varnalis, Janis Ritsos aj., prozaičtí spisovatelé Eli Alexiu, M. Axiotu, G. Kazandzaki aj., se připojují díla mladých poválečných básníků a spisovatelů. Některá díla tohoto proudu tvoří zárodek budoucí řecké socialistické literatury.

D. PAPAS

Homérův večer

Dne 15. dubna t. r. uspořádala Jednota klasických filologů a Kabinet pro studia řecká, římská a latinská ČSAV ve spolupráci s kulturní komisí ZV ROH min. paliv a energetiky Homérův večer. V první části bylo uvedeno recitační a dramatické pásmo z veršů Homérovy Iliady (Předzpěv, Patroklova smrt, Setkání Hektora s Andromachou, Priamos v táboře Achajů, Thersités), v druhé části pásmo z Odysseje (Předzpěv, Odysseus u Kyklopů, Odysseus a Sírény, Odysseus na Ithace). Na ukázkách z díla Homérova vhodně navazovaly ohlasy Homérových básní ve světové i naší literatuře (J. Racine Andromaché, K. Čapek Thersités, J. W. Goethe Nausikaa, K. Bochořák Příběh). Homérový verše byly recitovány v překladu O. Vaňorého, vybrané části z dramát světové literatury přeložil V. Businský. Jak ukazuje výběr ukázek z obou básní Homérových, bylo cílem večera ukázat typické charakterové vlastnosti nejvýznamnějších postav Iliady a Odysseje. Průvodní text pásma vhodně spojil vybrané ukázky, podal stručný obsah obou básní a seznámil účastníky večera s nejnovějšími názory badatelů o antickém starověku na vznik Homérových básní.

Homérův večer našel příznivý ohlas u obecnosti. K úspěchu přispělo rozšíření kolektivu těch, kdo

dosud pásma navrhovali, o učitele latiny některých pražských jedenáctiletých středních škol, doplnění recitačního a dramatického souboru o nové schopné členy z řad žáků, hlavně pak soustavná a svědomitá příprava po stránce dramaturgie a režie. Poprvé bylo zajištěno umělecké vedení připravovaného pásma ve spolupráci s divadelní fakultou AMU, jejíž děkan, prof. Fr. Salzer, projevil nevšední pochopení pro záslužnou práci našeho recitačního a dramatického souboru, který byl před několika lety vytvořen z žáků některých pražských jedenáctiletých středních škol. Spolupráce s divadelní fakultou AMU je zajištěna i pro pásma další.

Na žádost učitelů latiny byl Homérův večer opakován 4. května t. r. pro žáky pražských jedenáctiletých středních škol jako doplněk vyučování nepovinné latině. I u žáků se pásmo setkalo s příznivým ohlasem, i když ne takovým, jaký bychom od nich očekávali. Zdá se, že žákům brání v dostatečném pochopení antické literární tvorby přece jenom nedostatečná průprava v klasických jazycích.

Příští pásmo bude věnováno básním Vergiliovým. Předběžný výběr textů je již připraven, s nácikem bude započat koncem září a s uvedením pásma se počítá v listopadu t. r.

A. FIALOVÁ

Transliterace novořečtiny do latinky

Zprávy JKF se již v minulém ročníku několikrát zabývaly různými transkripčními otázkami (ZJKF 2, 1960, 28—30; 72—77; 132—137) týkajícími se přepisu starořeckých a latinských slov do češtiny. Poněvadž se klasický filolog i historik často setkávají při své práci s místními údaji novořeckými — např. ve zprávách o nových nálezech archeologických nebo při identifikaci starověkých toponym a při jejich lokalizaci — nebude snad nevhodné zabývat se na tomto místě i otázkou přepisu novořeckých jmen, zejména místních, již se velmi intenzívně po celý uplynulý rok zabývala i Názvoslovná komise při ústřední správě geodézie a kartografie (3. odborná komise pro přepis nelatinských abeced).

Pravidla pro transliteraci řecké abecedy byla vydána již v *Boeckeho* knihovnické příručce *Pravidla katalogisační pro státní vědecké knihovny* z r. 1925, která velmi důsledně přihlížela i k přízvukům, přidechům, iota sub- a adscriptum. Šlo tu o krajně důslednou transliteraci stejnou pro starou i novou řečtinu. Těchto pravidel bylo používáno pouze v praxi knihovnické. Jinak byla novořecká místní i vlastní jména přepisována velmi nejednotně. Velmi ilustrativní příklad je návrh obálky ke knize N. Kazantzakise *Kapitán Michalis* z r. 1960. Na obálce je mapka Kréty, kde je část jmen důsledně transliterována (Palaiokastron, Phaistos, Sphakia [ph m. f]), část foneticky transkribována (Peiki, Iraklion, Lakki).

Existuje-li řada transkripčních potíží již při přepisu jmen starořeckých, jak vidíme z výše uvedených příspěvků v tomto časopise, přistupují při přepisu nové řečtiny komplikace způsobené změnou výslovnosti na konci starověku a v době byzantské, zvláště známým itacismem a změnou *b — v*.

Názvoslovná komise ÚSGK, která potřebuje pro každou abecedu jednoznačná a výstižná transliterační případně transkripční pravidla, byla proto postavena před poněkud složitější úkol než se zpočátku zdálo.

Komise uvažovala celkem o třech možnostech přepisu:

1. transliterace, které se běžně používá pro přepis starořecké abecedy (ovšem ani ta není zcela důsledná, srv. *ou* = *u*; *γγ*, *γκ*, *γχ* = *ng*, *nk*, *nch*). Výhodou tohoto způsobu je snadná možnost mechanického zpětného přepisu z latinky do alfabety. Přepis novořeckých toponym, která se uchovala ze starověku, se rovná přepisu ze starořečtiny. Nevýhodou je, že grafická podoba jména se někdy velmi odchyluje od jeho podoby mluvené.

2. transliterace s částečným přihlížením k výslovnosti zmirňuje poněkud nevýhodu prvního způsobu v těch případech, kde fonetická transkripce nebrání mechanické zpětné retransliteraci ($\beta = v$; $\mu\pi = b$ na zač. sl., mb uprostřed sl.; $c = \emptyset$). Grafická podoba přepisu se přibližuje některým jiným cizím přepisům řecké abecedy do latinky, což je výhodné pro kartografy, kteří jsou většinou nuceni pracovat s podklady vydanými mimo Řecko a přepsanými již do latinky. Týká se to zvláště transkripce $\beta = v$: Βόλος (něm. Wolos, angl. Volo, fr. Volo).

3. fonetická transkripce se musí řídit výslovností co nej přesněji, poněvadž již ta okolnost, že slovo přepisujeme jinak než běžným pravopisem, nutně vyvolává přesvědčení, že tím dáváme i návod k správné výslovnosti. Nevýhodou tohoto způsobu je, že velmi zkresluje obvyklou grafickou podobu jména a naprosto vylučuje retransliteraci. Tak i lze vyjádřit v řecké abecedě šesti způsoby: ι , η , $\epsilon\iota$, $οι$, υ , $\upsilonι$, nd může být $\nu\tau$, ale též $\nu\delta$ (Μαντρα $\times$ $\times$ Μανδρακι). Přesná pravopisná podoba místních jmen je však důležitá pro správnou identifikaci lokality v obchodním a poštovním styku, v praxi při hledání v seznamech sestavených v abecedním pořádku apod. (Srv. snadnou záměnu dublet Gumenitsa $\times$ Gumenitza, Mēlia $\times$ Melia, Itea $\times$ Iteia, Leivadeia $\times$ Leivadia).

Odborná komise pro přepis nelatinských abeced přihlížejíc zejména k potřebám kartografické a komunikační praxe se v počátcích svého jednání přikláněla k způsobu prvnímu, který je nejvhodnější pro identifikaci a nevyžaduje filologické konzultace při přepisu. Analogicky s přepisem azbuky uvažovalo se pak též o vytvoření pravidel běžného přepisu řecké abecedy, který by přihlížel větší měrou k výslovnosti. Návrh důsledné transliterace pro kartografickou potřebu byl kladně přijat většinou klasických filologů, kteří poukazovali na větší či menší iluzornost fonetického přepisu i na vlastní neustálenost novořeckého pravopisu. Odborníci z Ústavu pro jazyk český, kterým byl návrh rovněž předložen, navrhovali použití běžného přepisu i na mapách z hlediska současné demokratizace pravopisu vůbec i vzhledem k tomu, že znalost staré řečtiny u nás dnes již není rozšířena a starý, tradiční přepis historického pravopisu se právě o tuto znalost opíral. V tomto stadiu jednání byla v listopadu loňského roku svolána společná porada bohemistů a grécistů, z níž vzešel návrh transliterovati v kartografii důsledně pouze jména starořecká a byzantská na historických mapách až do konce 15. stol. („starořecký přepis“),

kdežto novořecká jména by se přepisovala foneticky („novořecký přepis“).

Hlavní názvoslovná komise ÚSGK však tento návrh nepřijala, poněvadž byl nepoužitelný pro běžnou kartografickou praxi, pro kterou je mechanická retransliterace nezbytným požadavkem. Mapa v zásadě vystihuje grafickou podobu jmen, nikoli podobu vyslovanou. Užší názvoslovná komise, v níž byli zastoupeni členové 3. odborné komise, kartografové i člen hlavní názvoslovné komise, se pokusila o sblížení obou krajních hledisek a navrhla pro kartografickou praxi používání transliterace s přihlédnutím k výslovnosti v těch případech, kde fonetický přepis ponechává možnost retransliterace. Komise pojednala z výše uvedeného hlediska o všech samohláskách, souhláskách a jejich spojeních v difthonzích a digrafech v nové řečtině a došla k návrhu přepisu, který byl již schválen hlavní názvoslovnou komisí a kterého bude nadále používáno na všech kartografických zobrazeních řecké oblasti:

A, α = A, a	Agnanta
αι = ai	Afidnai
αϊ = ai	Kaïtsa
αυ = au	Dauleia
B, β = V, v	Verroia
Γ, γ = G, g	Grevena
γγ = ng	Euangelismos
γκ = nk	Zankliverion
(γχ = nch)	
Δ, δ = D, d	Dēmētsana
E, ε = E, e	Episkopē
ει = ei	Eidomenē
{εϊ = ei}	
ευ = eu	Eleutherupolis
Z, ζ = Z, z	Zagora
H, η = Ē, ē	Ēgumenitsa
(ηυ = ēu)	
Θ, θ = Th, th	Thēra
Ι, ι = I, i	Isthmia
K, κ = K, k	Kavala
Λ, λ = L, l	Lamia
M, μ = M, m	Machairadon
Mπ = b (na zač. sl.)	Bozika
μπ = mb (uprostřed sl.)	Kalambaka
N, ν = N, n	Nauplion

$\nu\tau$	= nt	Makrotantalón
Ξ, ξ	= X, x	Xērokambion
O, o	= O, o	Olymbos
α	= oi	Oinoē
$\{\alpha\dot{i} = o\dot{i}\}$		
ou	= u	Tumba
Π, π	= P, p	Pagonda
P, ρ	= R, r	Rentina
$\Sigma, \sigma, \varsigma$	= S, s	Sagiada
T, τ	= T, t	Tēnos
Y, υ	= Y, y	[kromě po $\alpha, \varepsilon, \eta, o$]
Φ, φ	= F, f	Flamburon
X, χ	= Ch, ch	Chalia
Ψ, ψ	= Ps, ps	Psara
Ω, ω	= Ō, ō	Ōrópos

Při přepisu se zanedbávají všechny přízvuky, přídech m í r n ý i ostr ý. Komise se rozhodla nepřihlížet k ostrému přídechu (dosud se i na mapách přepisoval *H*) z toho důvodu, že u velkých písmen se tento přídech zpravidla v nové řečtině nepíše a kartograf by se v případech psaných podle kartografických zásad versálkami musel dotazovat odborníka. Zanedbání ostrého přídechu umožní ve všech případech mechanický přepis a odpovídá i výslovnosti. Jako doplněk těchto transliteračních zásad postačí stručné poučení o novořecké výslovnosti: (ai = e; au, eu = av, ev; ge, gi = je, ji; ē, ei, oi = i, nt = d na zač., nd uprostřed sl.), aby uživatel kartografických pomůcek mohl jména i správně vyslovovat. Známá zeměpisná jména, která si uchovala svou starořeckou podobu, se považují za vžitá (Euboia). Této vědecké transliterace by se používalo všude tam, kde je nutná, ať už u jmen osobních či místních, možnost přesné restituice původního řeckého tvaru.

Vedle vědecké transliterace je nutno stanovit ještě zásady pro běžný přepis :

α	= e
$\alpha\dot{i}$	= aĩ
$\alpha\nu, \varepsilon\nu$	= av, ev
β	= v
$\gamma\alpha, \gamma\varepsilon$	= je
$\gamma\eta, \gamma\varepsilon\dot{i}, \gamma\dot{i}, \gamma\alpha\dot{i}, \gamma\nu, \gamma\nu\dot{i}$	= ji
$\gamma\alpha$	= ja

$\gamma\iota\omicron$	=	jo
$\gamma\iota\upsilon\omicron$	=	ju
$\gamma\kappa$	=	g na zač. sl. ng uvn. sl.
$\gamma\gamma$	=	g, ng
$\gamma\chi$	=	nch
$\eta, \iota, \upsilon, \epsilon\iota, \omicron\iota, \upsilon\iota$	=	i
ζ	=	z
$\mu\pi$	=	b, mb
$\nu\tau$	=	d, nd
$\tau\sigma$	=	ts
$\tau\zeta$	=	dz
ω	=	o
ϵ	=	$\emptyset$

Příklady: Agnanda, Afidne, Kaítsa, Davlia, Verria, Grevena, Evanjelismos, Zangliverion, Dimitsana, Episkopi, Idomeni, Eleutheropolis, Zagora, Igumenitsa, Thira, Isthmia, Kavala, Lamia, Macheradon, Bozika, Kalambaka, Navplion, Makrotandalon, Xirokambion, Olymbos, Inoi, Tumba, Pagonda, Rendina, Sajada, Tinos, Flamburon, Chalia, Psara, Oropos.

Této běžné transkripce by se — podobně jako běžného přepisu jmen z jazyků užívajících azbuky — užívalo v novinách, popularizujících časopisech, v překladech z krásné literatury apod. (srv. Pravidla českého pravopisu 1957, str. 98 nn.).

Zbývá ještě vyřešit otázku správného skloňování novořeckých vlastních jmen, kterou se snad budou zabývat odborníci z Ústavu pro jazyk český v některém ze svých odborných časopisů.

R. DOSTÁLOVÁ

JEŠTĚ K ANTICKÉ VÝSTAVĚ V SEMILECH

O zahájení antické výstavy v Semilech referoval v tomto časopise J. Frel. Její úspěch překonal očekávání. Shlédlo ji 1600 návštěvníků, kteří se sjeli i z okolních okresů a původně plánované trvání výstavy (4 týdny) musilo být prodlouženo o dalších 14 dní, do 31. března t. r. Výstava přispěla k oživení výstavní činnosti v Semilech vůbec a současně ukázala, že existuje u nás i ve venkovských městech zájem o antiku a že je ho možné oživit. V současné době, kdy se připravuje zřízení antického muzea na zámku Hrubém Rohozci u Turnova, je to zjištění zvláště potěšující.

-jb-

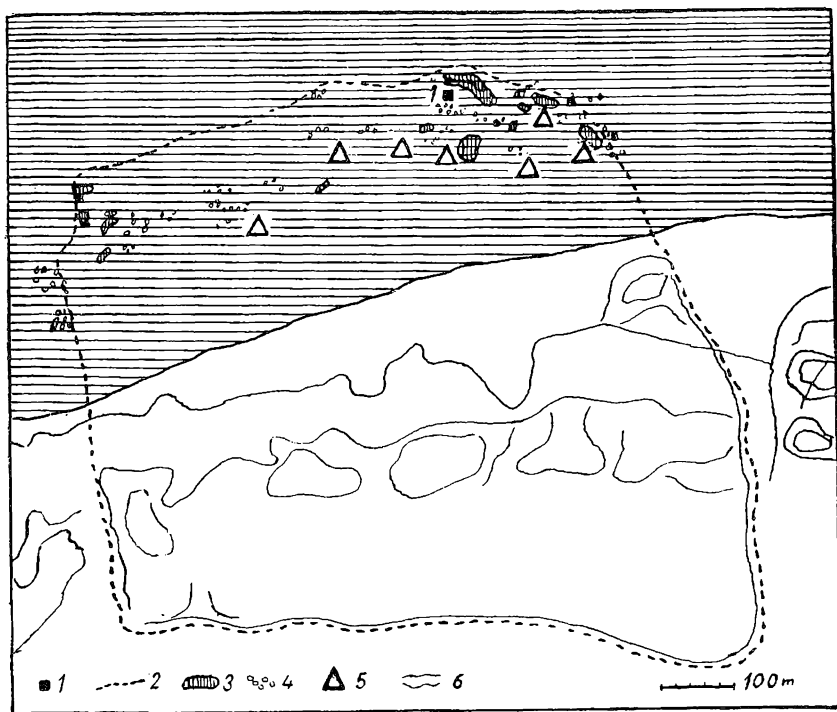
Podmořské výkopy ve Fanagorii

Ve Zprávách JKF III/2, str. 105—110 referovala E. Svobodová o sovětských výzkumech v Černomoří. K dosavadním metodám výzkumu antických měst v této oblasti přistupují nové a přinášejí první zajímavé výsledky. Jednou z těchto metod je podmořská archeologie. Existuje již delší dobu a v řadě zemí, obvykle se zabývá průzkumem potopených lodí a vyzdvihováním jejich nákladů; stojí za zmínku, že podobná expedice se připravuje také u nás v Československu. V Sovětském svazu však byla podmořská archeologie postavena před úkol daleko složitější: výzkum antického města pod mořskou hladinou. V kerčském průlivu, v místě starověké Fanagorie (viz mapu k referátu E. Svobodové) stoupla totiž vodní hladina asi o čtyři metry, a tak třetina města je dnes zatopena mořem.

V roce 1958 byl prováděn průzkum podmořské části Fanagorie a zjištěny její hranice, v následujícím roce byla pak ustavena zvláštní podmořská archeologická expedice pod vedením prof. Blavatského, za účasti řady archeologů a potápěčů. Jejím cílem bylo ověřit možnost podmořských vykopávek, po řadě článků v sovětském i našem tisku vyšla první podrobná zpráva o výsledcích výzkumu od V. D. Blavatského v časopise Sovetskaja archeologija 1961, č. 1, str. 277—279.

Vybrané místo vykopávek bylo 185 metrů od břehu, moře tam bylo hluboké 1,9 m. Aby bylo usnadněno měření a výkop, bylo ohrazeno dřevěným rámem o rozměrech 4×4 metry. Výkop sám se prováděl ručně, vždy aspoň jeden archeolog byl pod vodou na místě výzkumu. Kameny a velké střepy vybírali potápěči, hlínu s drobnými předměty odsával sací bagr. Zemina pak postupovala potrubím na dvojité síto, kde se zachytily všechny předměty nad půl centimetru, pro jistotu bylo ještě mořské dno pod síty vystláno dýhami, ale na nich se již nenalezlo nic. Stěny výkopu byly zpočátku pevné, ale po odkrytí horní vrstvy se začaly sesouvat a bylo je nutno zpevnit bedněním.

Práce přinesly tyto výsledky: Pod svrchní vrstvou mořských usazenin, které obsahovaly nálezy od V. století př. n. l. až do středověku, byly odkryty zbytky kamenné cesty ze II. století př. n. l. a pod ní zbytky další cesty starší (obr. 2). Vrchní vrstva obsahovala zlomky keramiky z IV.—II. století př. n. l., spodní zlomky amfor s hrotitým dnem z V.—III. století př. n. l., při její bázi byla další vrstva kamenů. Pod touto vrstvou byla již panenská

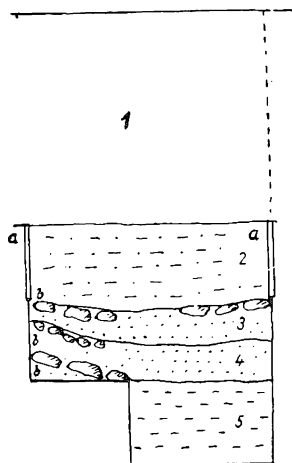

Obr. 1:

Celkový plán Fanagorie. 1 — místo výzkumu v r. 1959, 2 — hranice města, 3 — řady kamenů, 4 — skupiny kamenů, 5 — shluky keramiky, 6 — obrysy pahorků.

Obr. 2:

Profil výkopu v r. 1959. 1 — moře, 2 — kulturní vrstva, naplavená mořem, 3 — vrstva z II. století př. n. l., 4 — vrstva ze IV.—III. stol. př. n. l., 5 — panenská půda; a — dřevěné bednění, b — zbytky dláždění.

půda. Připojený obrázek ukazuje, že dokumentace byla prováděna stejně pečlivě jako u výkopů na suché zemi.

Shrneme-li výsledky pokusu, rozhodně ukázaly, že podmořské výkopy jsou velmi obtížné. Všichni archeologové se sice cvičili v potápění předem, i profesor Blavatskij sestupoval často pod hladinu, a je tak příkladem, jak je možno začít s potápěním i v pokročilém věku, ale výstroj bylo nutno přizpůsobovat ještě během výzkumu a zvláště nepříjemné bylo stálé zakalení vody při výkopu, které ztěžovalo fotografování a měření. Přesto byl výsledek úspěšný: pokus dokázal, že je možno podnikat i složitý a komplikovaný archeologický výkop pod mořem, a ověřil tak další perspektivy v archeologické práci

J. BOUZEK

ZE SVĚTA

KANADA

Kanadský badatel Bessinger začal studovat kumránské rukopisy od Mrtvého moře využívaje metody sovětských vědců, již užili při dešifrování rukopisů Májů elektronkovými stroji. Podařilo se mu rekonstruovat zmizelá slova a rozluštit fráze, jež dosud zůstávaly nesrozumitelné. [Voprosy istorii 5/1961, str. 209].

NDR

Časopis *Das Altertum* (1/1961 str. 57—64) otiskuje velmi podnětný článek Petra Helmse *Der Vergleich der alten Sprachen mit dem Russischen (Ein Beitrag zur Erhöhung der Wissenschaftlichkeit des Sprachunterrichtes an der sozialistischen Schule)*. Autor shrnuje v systém množství příspěvků k tomuto tématu roztroušených po různých časopisech a připojuje vlastní doplňky. Paralelní gramatické jevy v ruštině, řečtině a latině roztrídil podle třídění obvyklého ve školských gramatikách, aby učitel při výkladu určité gramatické partie našel pohodlně paralely z jiných jazyků. I když paralely s řečtinou pro naši všeobecně

vzdělávací střední školu samozřejmě odpadají a vzhledem k jinému poměru češtiny k ruštině než němčiny k ruštině bude pro nás zbytečné užívat ruských paralel tam, kde se latina shoduje s češtinou, nalezneme přesto i takové případy, kde se gramatický jev latinský shoduje s ruským, ale liší od českého. Jako příklad uvedeme pouze několik paralel ze syntaxe: genit. qualitatis: *puer quinque annorum* мальчик пяти лет, genit., popř. abl. srovnávací *dignitas est melior divitiis* честь лучше богатства. Srv. zvl. lat. *Cicero, quo nemo fuit facundior* s rus. это словарь, полнее которого нет. Srv. též *Via Appia ire* s итти берегом a *terra marique* s морем (сухим путём).

TURECKO

V Turecku byly objeveny stopy po starověkém městě Sardech, jež historikové nazývají „Paříží antického světa“. Toto město, jež vzniklo před 2600 lety, bylo pravděpodobně hlavním městem říše, již vládl Kroisos. [Voprosy istorii 1/1961, str. 211].

Zemřel Sergej Ivanovič Kovalev

Dne 12. listopadu 1960 zemřel ve věku 75 let jeden z předních sovětských vědců, specialista v oboru antické historie, člen Národního komitétu historiků SSSR, ředitel Muzea dějin náboženství a ateismu AV SSSR, doktor historických věd, profesor S. I. Kovalev. Náležel k té generaci sovětských vědců, kteří již v prvních letech po revoluci vystoupili s kritikou buržoazně idealistické koncepce historického vývoje a aktivně pomáhali při vytváření sovětské historické školy. S. I. Kovalev aplikoval tvůrčím způsobem marx-leninské učení o společensko-ekonomických formacích na studium starověkých dějin. Odolal tradici buržoazní historiografie, jež spatřovala v různých obdobích antické společnosti rysy různých sociálních formací, a zasloužil se o zdůvodnění správného chápání antického Řecka a Říma jako klasické formy otrokářské společnosti a o stanovení jejich místa v obecné historii lidstva.

Do třicátých let náležejí Kovalevovy práce „Učení Marxe a Engelse o antickém způsobu výroby“, „O základních problémech otrokářské formace“, „Třídní boj a pád antické společnosti“. V téže době se věnoval studiu ekonomiky starověkého Řecka a Říma a společně s ak. S. A. Žebelevem publikoval práci o „Velkém povstání otroků II.—I. stol. v Římě“ (1934). Po válce uveřejnil řadu prací z historie křesťanství (např. „Původ a třídní podstata křesťanství“ aj.). V posledních letech svého života připravil k tisku studie o kulturní historii starověkého světa a o historiografii a začal pracovat na velké monografii o historii raného křesťanství.

Přes 40 let se S. I. Kovalev věnoval vědecké a pedagogické činnosti na Leningradské státní universitě A. A. Ždanova, Státním pedagogickém institutě A. I. Gercena, Válečné politické akademii V. I. Lenina, Válečné námořní akademii K. E. Vorošilova a jiných vysokých školách. Od r. 1934 byl po dlouhá léta vedoucím katedry historie starověkého Řecka a Říma na historické fakultě Leningradské university a v posledních letech života stál v čele Muzea dějin náboženství a ateismu.

Vedle práce badatelské a pedagogické věnoval se S. I. Kovalev rozsáhlé činnosti organizátorské, veřejné a propagandistické. Jeho životní dílo je vzorem služby Komunistické straně, sovětskému lidu a vědě. (Srv. nekrolog ve Voprosech istorii 1/1961, str. 214 a 215.)

-esv-

Antické umění v diapozitivech

Skupina pražských učitelů latiny se při svém zájezdu na jižní Moravu zastavila též na naší škole, aby si prohlédla mou sbírku „Antické umění v diapozitivech“. Při této příležitosti mě požádala, abych o sbírce informoval i ostatní učitele klasických jazyků. Neomezím se však na stručnou informaci, půjdu ve svém článku o krůček dále.

Při vyučování latině seznamujeme žáky příležitostně také s anticou kulturou, tedy i s antickým uměním výtvarným. Promítnutý diapozitiv se hodí k doplnění našeho výkladu lépe než malá reprodukce, a to z několika důvodů, o nichž se myslím nemusím šířit. Zhotovil jsem si proto postupně podle plánu asi 300 diapozitivů formátu 5×5 cm. Z nich ovšem nejsou všechny určeny pro potřebu školy. Věnuji promítání s výkladem každý rok celkem asi dvě hodiny, aby to nebylo na újmu hlavnímu učebnímu cíli, někdy vhodně využiji hodiny suplované. Malý formát diapozitivů jsem zvolil proto, že práce s malým diaprojektorem dovoluje bez delších příprav promítání v každé třídě, kde je zatemnění. Každá škola pořídí asi brzy zatemnění do všech tříd, neboť se začíná filmů a diapozitivů stále hojněji užívat i v ostatních předmětech. Pak budu moci podle potřeby v libovolné hodině ukázat žákům třeba jen jeden diapozitiv, jehož námět se váže k textu učebnice, aniž bych ztratil drahocenný čas. Každý diapozitiv je zasklen, zalepen a očíslován. Mohu z nich sestavovat menší série podle potřeby (např. památky z Olympie, Athén nebo Říma, srovnání typických ukázek jednotlivých vývojových období, mytologické náměty, architektura atd.). Pečlivá ochrana a úprava každého kusu je nutná, neboť sebemenší poškození vrstvy nebo prach právě u uměleckých památek při promítání velmi ruší. — Sbíрка obsahuje několik ukázek umění krétského, mykénského a z archaiského umění řeckého (celkem asi 30 čísel). Největší pozornost jsem věnoval rané době klasické a období klasickému (Olympia — 30 čísel, Akropolis — 60 č., ostatní ukázky z doby klasické — 30 č.). Druhá polovina sbírky (150 diapozitivů) obsahuje ukázky z doby helénistické a v hlavních rysech vývoj umění římského a pozdní antiku. Pro lepší orientaci žáků mám na diapozitivech též mapu, několik plánů, modelů a kreseb, u vzácnějších děl snímků více (od celku k detailu).

Negativy jsem původně pořizoval na desky, a to čtyři negativy na jednu větší desku, protože jsem si chtěl usnadnit ko-

pírování (poukazují na svůj článek v Přírodních vědách ve škole, 1959, seš. 3, str. 269). Když mě snaha o lepší kvalitu obrázků svedla ke koupi pravé zrcadlovky Exacty-Varex, vyzkoušel jsem i všechny ostatní způsoby a o letošních prázdninách chci svou anabazi ukončit doplněním sbírky ukázkami barevnými, pokud jsou podle mého názoru nutné (polychromie soch, barevná rekonstrukce antického chrámu, nástěnná malba, vázy apod.).

Své zkušenosti i rady bych shrnul asi takto:

1. Kdo si chce pořídit podobné diapozitivы jen pro sebe, nechť fotografuje pravou zrcadlovkou (kinoformát 24×36 mm) na inverzní černobílý film (17° DIN), který dá vyvolat odbornému závodu. Je to způsob nejrychlejší, nejlevnější a nejkvalitnější. Při snímání reprodukcí formátu A⁵ až A³ bude při dvou žárovkách o 75 W ze vzdálenosti asi 50 cm expozice při cloně 8 většinou 1 až 2 vteřiny (podle druhu předlohy).

2. Chceme-li kopií více, pořídíme negativы na normální kinofilm o 17° DIN a pozitivы získáme pak nejspolehlivějším způsobem optickým kopírováním na dia-desky C (5° DIN, 5×5 cm, normální gradace), kresby fotografujeme na dokumentační film a kopírujeme na diadesky U (ultrakontrastní).

3. Máme-li šťastnou náhodou u některé památky k dispozici negativ pořízený na místě (ovšem kvalitní), dáme mu přednost před reprodukcí z knihy. Původní negativы většího formátu než kinofilm při kopírování optickým prostě zmenšíme. Každý novější a kvalitnější zvětšovací přístroj (např. náš běžný Opemus II) umožňuje takové zmenšení.

Práci, čas a trochu nadšení vyžádá si však věc tak i onak. Čtenáře asi už napadlo: Proč by nemohla takovou sbírku pořídit příslušná instituce? Zajisté, bylo by to řešení nejjednodušší. Zdá se však, že všechny instituce přicházející v úvahu jsou v období přestavby školství a zkvalitnění učebnic a učebných pomůcek pro přední povinné předměty zavaleny úkoly prvořadými tak, že ani v nejbližších letech nebudou s to podobná přání realizovat. Skutečnost, že diapozitivы byly požadovány již dříve — naposledy na aktivu učitelů latiny ve Štíříně v r. 1958 — a že požadavek dosud nebyl vyslyšen, mou domněnku jen potvrzuje. Zbývá však ještě jedna cesta: pořídit sbírky negativů svépomocí, avšak jednotně řízenou spoluprací všech, kteří by mohli a nezištně chtěli svým dílem pomoci. Taková skupinka dobrovolných pracovníků by si rozdělila tyto hlavní úkoly:

a) zajistit celou akci po stránce právní (souhlas MŠK a dalších institucí, otázka autorského práva při event. použití publikací mladšího data atd.),

b) určit rozsah sbírky a výběr námětů po poradě s vědeckým odborníkem (např. se s. doc. Dr. J. Frelem),

c) připravit a sebrat nejlepší fotografie nebo tisky děl zařazených do sbírky, event. i původní negativy (snad by se dali získat pracovníci Ústavu pro klasickou archeologii),

d) zajistit potřebný materiál fotografický a vhodně vybavenou pracovnu v Praze, v níž by 2—3 dobří fotoamatéři z řad učitelů pořídili za několik dní potřebný počet negativů na 6 až 10 kinofilmů.

Tak bych si představoval první fázi společné práce. V druhé fázi by se zhotovily pozitivy. V ní by byl okruh dobrovolných pracovníků širší. Konečně třetí fázi — definitivní úpravu diapozitivů, zasklení, zalepení a označení podle dodaného návodu — zajistily by si ústavy nebo školy samy pod patronací učitele vyučujícího latině. Když jsem loni dokončil menší sbírku diapozitivů pro cizojazyčnou konverzaci pro naši školu, vypomohli mi s úpravou, která by jednotlivci trvala dosti dlouho, velmi pěkně žáci, kteří ze zdravotních důvodů nemohli jít na brigádu.

Obávám se, že se mé náměty budou leckomu zdát příliš romantické. Víím však bezpečně, že většina vyučujících takovou sbírku uvítá. Z toho usuzuji, že spolupráci neodmítne. Diapozitivů by se dalo využít i v dějepise a výtvarné výchově, zejména pak v mimoškolních přednáškách o antice. Sbírkou by pomáhala šířit pochopení významu antiky pro evropskou vzdělanost v nejširších kruzích naší veřejnosti.

LUDVÍK VALENA, SVVŠ v Jihlavě

Z nové literatury

B. Borecký a kol., Antická kultura. MME sv. 24, Orbis Praha 1961, str. 361+12, cena 16,80 Kčs.

V knižnici Malá Moderní Encyklopedie vyšel začátkem letošního roku svazek nazvaný Antická kultura, kolektivní dílo pracovníků katedry věd o antickém starověku na filosofické fakultě KU v Praze. Byla-li Antická kultura vydána v knižnici tak výrazně zaměřené k dnešní době, k nejmodernějším výsledkům současně vědy, naskýtá se otázka, co přináší modernímu čtenáři tento svazek. Není tomu tak dávno, co tzv. klasické vzdělání bylo považováno za vrchol vzdělanosti. Novohumanistická tradice, základ tohoto názoru, podporovala jednostranně a často nekritické přeceňování antiky a jejího odkazu. Reakce na to se přirozeně objevila ve stejné přehnané formě. Jejím výsledkem byl silný odklon jak od klasických jazyků jakožto vyučovacích předmětů, tak někdy i od antické kultury vůbec. Naše mladší generace nezná díky tomu z antiky takřka nic, avšak i generace starší, vydresurovaná klasickými gymnasií, ví díky tehdejší metodě vyučování klasickým jazykům a reáliím málo o skutečných hodnotách, které antika vytvořila, a o tom, co znamenala pro evropský vývoj hospodářský, politický a kulturní. A zde právě přichází na pomoc Antická kultura, která se upřímně, a ač si je vědoma dalekosáhlého významu antiky, skromně snaží o to, seznámit naši veřejnost s tím, čím antická společnost a kultura byla, jaké byly její problémy, jak je řešila, co vytvořila a co z ní žilo a žije dál a proč. Odpověďet na všechny tyto otázky je úkol složitý a obtížný. Můžeme však s radostí konstatovat, že se ho autoři díla zhostili úspěšně. Předpokladem tohoto úspěchu bylo především to, že vyzbrojeni marxistickou metodou bá-

dání chápou antiku jako produkt historického vývoje a v určitém slova smyslu základ, ze kterého v mnohých směrech vyrostl i dnešek, jsou však přitom prosti jakéhokoliv ideologizování. Zaměření k dnešku vedlo pak autory k výběru a přehodnocování antického odkazu. Dalším kladem Antické kultury je to, že jde o kolektivní dílo v pravém smyslu toho slova, jehož jednotlivé stati jsou pracovány stejnou metodou a se stejným cílem. Kromě velkého množství jednotlivých poznatků o antice, které může čtenář z tohoto díla získat, dostává se mu zde i celkového obrazu antické společnosti a může nahlédnout i do způsobu, jak je dnes možno těžit ze studia doby časově tak odlehle pro řešení našich dnešních zápasů a problémů. V neposlední řadě je pak Antická kultura i jakýmsi manifestem oprávněnosti a užitečnosti studia antiky, na něž se někdy moderní člověk dívá s neoprávněným despektem.

Antická kultura zahrnuje přehledné stati o řeckých a římských dějinách, o řecké a římské literatuře, antické filosofii, náboženství a umění, o dědictví antiky a encyklopedické heslo Antická kultura. Jednotlivé stati vypracovali B. Borecký, J. Burian, J. Frel, J. Janda, E. Kamínková, J. Pečírka a L. Varcl. Předmluva uvádí čtenáře do problematiky celého díla a vymezuje význam antických studií pro dnešní dobu, tak jak ho chápou autoři díla. Jednotlivé stati jsou obsahově i formálně vyrovnané, ovšem vzhledem k rozdílnosti autorů pronikají tu někdy jisté osobní rysy práce: Tak např. staf J. Buriana o římských dějinách trpí přespřílišnou opatrností ve formulování úsudků, zejména v první části. I když jsme si vědomi hypotetičnosti našich znalostí o počátcích Říma, v populární práci je běžným zvykem nezatěžovat text přílišným „pravdě-

podobně“ a „možná“. Naproti tomu dobrým příkladem populárního zpracování problematického tématu je stať o antickém náboženství od L. Varcla. Také ve srovnání stať o řecké literatuře od B. Boreckého a o římské literatuře od J. Jandy jsou patrný některé rozdíly ve způsobu práce: Borecký sleduje spíše vývoj ideologie v souvislosti se změnami ve společnosti; vynikající v tomto směru je zejména část o Aischylovi, podávající nikoli obsah jeho děl, nýbrž zpracovávající myšlenky, za které svým dílem bojoval. Výborně jsou zde voleny paralely a je ukázáno na souvislosti s historickým vývojem. Naopak Jandova stať je více informativní. V obou však zůstala naprosto opomenuta literatura naučná (autoři to odůvodňují v úvodu nedostatkem místa a stavem studií), takže by se tu spíše hodil název „Krásná literatura“. Z rámce celého díla poněkud vybočuje stať J. Frela o antickém umění, která je příliš přeplněna fakty. Snad by tu názornosti neškodil přísnější výběr. Nejcennější částí svazku je stať poslední, Dědictví antiky od E. Kamínkové a J. Pečírky. Poprvé u nás je zde alespoň stručně nastíněn vývoj působení antického odkazu v následujících stoletích až do dneška s důsledným přihlédnutím k jeho třídní úloze v tom kterém období.

K jednotlivostem je třeba říci alespoň tolik: ve stať J. Pečírky na str. 21—22 je vysvětleno spíše, z čeho velká řecká kolonizace nevznikla, než z čeho vznikla. Také nová forma otrokářského státu — helénistické říše — tu není vysvětlena. Ve stať J. Buriana se čtenář mimo citát z Ammiana Marcellina na str. 32 nedovídá nic o finančním útlaku provincií v římské říši. Také neobvyčejný rozmach Říma tu není dostatečně vyložen. Podobně i ve stať J. Jandy není vysvětlení římské neli-terárnosti na str. 139—140 zcela přesvědčivé. Pro ráz římské litera-

tury byla jistě důležitým faktorem i nedemokratičnost římského státního zřízení na rozdíl např. od Athén, o níž zde bohužel v této souvislosti není zmínky. Římské filosofy, zahrnuté do oddílu římské literatury, by snad bylo vhodně přidat spíše do oddílu filosofie, jež celkový obraz je bez nich ochuzen v neprospěch Římanů. Vzhledem k tomu, že práce je populárního rázu, bylo by třeba všechny nebezpečné pojmy v textu vysvětlovat. Takovému vysvětlení však postrádáme např. u proskripcí na str. 66 a u analistické metody na str. 148; také význam římského právoplatného sňatku na str. 56 a citáty z Hérakleita na str. 186 by potřebovaly komentář. Určitá nejednotnost se projevuje ve psaní jména Aeneas, ostatně snad úmyslně: na str. 52 je latinský tvar Aeneas při výkladu o počátcích Říma, podobně na str. 157 při výkladu o Vergiliově Aeneidě, na str. 86 je řecká homérská forma Aineias při výkladu Iliady. Snad by tu byl na místě odkaz nebo poznámka v závorce, aby se čtenář mylně nedomníval, že jde o dvě odlišné postavy.

Text je velmi pečlivě přehlédnut, pouze na str. 120 zůstala neopravena tisková chyba *Helikarnassu* místo *Halikarnassu*. Dílo je opatřeno krátkou informací o autorech, seznamem důležitějších českých překladů, stručnou bibliografií a rejstříkem.

A. FROLÍKOVÁ

Ján Janovjak - Dr. Július Špaňár, Život a literatúra v starom Ríme, Bratislava 1961, str. 295. cena 15,80 Kčs.

Na počátku tohoto roku vydalo Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislavě knihu Jána Janovjaka a Júlia Špaňára Život a literatúra v starom Ríme. Název sľuboval, že se tu snad čtenáři dostane nejen výkladu o římské literatuře, nýbrž též plastického obrazu římského ži-

vota a že zde ve zpracování těchto tak těsně souvisících oblastí dojde ke šťastnému spojení. Bohužel tomu tak není. Jde totiž o takřka mechanické seskupení prací dvou autorů, z nichž každá je zcela odlišné kvality. Odtrženost obou celků jde tak daleko, že autor části o římské literatuře znovu podává stručné výklady o dějinách, kterým je věnováno prvních pět kapitol první části, i výklad o římském dopisu (str. 206--237), který patří zřejmě do části první. Proto také musíme posuzovat obě části odděleně.

První část, *Život v starom říme*, jejímž autorem je Ján Janovjak, začíná pojednáním o vlivu antiky na evropskou vzdělanost, pojatém jako výčet kulturních a vědních oborů, ve kterých antika ovlivnila pozdější dobu, periodizaci římských dějin a stručným popisem antického Říma. Následuje jedenáct kapitol, věnovaných římským dějinám, soukromému životu, výtvarnému umění, hospodářství, vojenství, soudnictví a náboženství. Kniha je určena pro širší veřejnost, a tu se naskytá otázka, co této veřejnosti přináší. Bohužel musíme konstatovat, že metoda, kterou je tato část zpracována, čtenáře spíše odradí než získá. Bohatství římské kultury je tu totiž podáno ve formě tzv. realii, bez nutného hodnotícího výběru. Práce se utápí v detailech, bez ohledu na čtenáře, neznajícího povětšinou latinský jazyk, oplývá latinskými názvy a formulemi, aniž uvádí překlad, výklad je roztrhán do bodů, které znemožňují plynulou četbu. Část pojednávající o dějinách se skládá z devadesátí procent z výčtu římských úředníků a popisu státního aparátu, často je místo výkladu uveden prostě citát z klasiků marxismu-leninismu. Materiál je zpracován převážně faktograficky, což vede někdy i ke zkreslení skutečnosti; např. v oddílu o státních příjmech se nedají do uvedených bodů dobře vměstnat příjmy z provincií, takže čtenář nezískává správnou předsta-

vu o jejich podílu na celkových státních příjmech. Uvedenými nedostatky trpí zejména takové oddíly, jako je náboženství. Autor nedokázal např. zvládnout problematiku vlivu řeckého náboženství na náboženství římské, pouze u některých římských bohů se zmiňuje o tom, že byli ztotožněni s řeckými, u jiných chybí i tato poznámka (např. na str. 130 u sudíček Klótho, Lachesis a Atropos). Základní nepochopení ideologických jevů vysvětluje tu ostatně z tvrzení, že „římski zákonodarcí zaviedli náboženstvo“ (str. 125). Vcelku musíme říci, že autor sice seznamuje čtenáře s množstvím faktů, ale je otázka, zda takovéto jejich zpracování popularizaci vědy o antickém starověku u dnešního čtenáře spíše neškodí než prospívá.

Druhá část, *Literatúra v starom říme*, jejímž autorem je Július Špaňár, úvodem čtenáře seznamuje se stručnou historií latinského jazyka a jeho zařazením, s rázom římské literatury a jejím historickým významem a s periodizací. Jak již bylo řečeno, uvozuje jednotlivá období vždy stručný historický výklad. Literární činnost je důsledně spojována a vysvětlována z hospodářského, politického i myšlenkového dění doby. Je ovšem samozřejmé, že některé vysvětlení tu může být sporné. Tak např. příčiny střídavého vlivu řecké literatury různých období na římskou literaturu tu nejsou někdy dostatečně objasněny (např. u mladorímské básnické školy a u Horati). Také např. vysvětlení Ciceronových neúspěchů je poněkud jednostranně vyloženo z jeho osobních nedostatků. Vcelku však nám práce ukazuje římskou literaturu jako mnohotvárný odraz římského života hospodářského, politického i soukromého, jako živý, historicky podmíněný organizmus, a v tom je proti první části knihy její největší metodická přednost. Autor se snaží podat ucelený obraz vývoje římské literatury, proto se neomezuje pouze na některé autory,

nýbrž zahrnuje celou tzv. krásnou literaturu (do níž musíme v antice počítat např. i dějepisectví) i literaturu naučnou. Zbytečně je však někdy v poznámkách, psaných petitem, výčet pouhých jmen, která čtenáři mnoho neřeknou. Pro hlubší pochopení literárních tradic uvádí autor na příslušných místech též stručné zprávy o řecké literatuře (chybí tu však zmínka o řeckém románu při výkladu o Petroniovi a Apuleiovi). Pouze výklad o řecké filosofii (str. 196--202) je snad v tomto rozsahu zbytečný. Ve srovnání s prvou částí knihy uvádí autor této části všechna latinská slova vždy s překladem. Práce je psána svěžím jazykem a můžeme říci, že čtenáři, hledajícímu poučení, poskytně dobré první informace.

(V textu knihy zůstaly neopraveny dvě nepřijemné tiskové chyby: na str. 97 a 105 je omylem vytištěn rok 407 jako datum zřízení římského žoldnéřského vojska místo roku 107 a na str. 170 v poznámkách, psaných petitem, zavínily chybně umístěné závorky zmatek ve výčtu Enniových děl.)

Knihy je bohatě vybavena ilustracemi. Je doplněna seznamem novějších českých a slovenských překladů římských spisovatelů a opatřena rejstříkem.

A. FROLÍKOVÁ

Stefan Kotarski, Słownik zlatynizowanych nazw miejscowych ze szczególnym uwzględnieniem osiedli słowiańskich, Varšava 1955.

Každý pracovník v oboru literatury, historie nebo knihovnědy potvrdí, jak často potřebuje při své práci příruční slovník latinských názvů měst a míst. Dosud běžně užívaný slovník Graesseho [J. G. Th. Graesse - F. Benedict, Orbis latinus, 2. vyd., Berlín 1909] není všude přístupný a vzhledem k mnoha změnám,

kteřé se ve světě udály od doby jeho vydání, je poněkud zastaralý. Potřebu vydání nového slovníku latinských místních názvů neodstranil ani krátký slovníček, připojený k příručce W. Rusta, Lateinisch-griechische Fachwörter des Buch- und Schriftwesens, Lipsko 1950. Mista ležící v ČSSR v něm nejsou vůbec zastoupena mimo Brno a Bratislavu. (Čteme v něm: *Bratislava* — jako latinský název — = *Preßburg*, obvyklý latinský název Bratislavy — *Posonium* — není uveden; *Brunna* = = Brno.) Proto je třeba uvítat práci Štefana Kotarského, která potřebu nového slovníku částečně uspokojuje. Pravíme částečně, protože pokud jde o latinské názvy, nepřináší jeho slovník mnoho nového. Je totiž zpracován, jak autor v předmluvě sám uvádí, hlavně na základě dosud vyšlých slovníků, zejména slovníku Graesseho a Deschampsova (Dictionnaire de géographie ancienne et moderne, Paříž 1870). Pouze pro polské místní názvy excerpoval Kotarski některé polské historické prameny. Úpravu a modernizaci provedl Kotarski v překladech latinských místních jmen, která uvádí polsky, jde-li o místa běžně známá, nebo v původním jazyce, jde-li o názvy méně obvyklé. Mezi latinskými jmény uvádí Kotarski nejen názvy zřetelně latinského původu, nýbrž i jména původu keltského apod. Vynechává však jména, která jsou pouze přepisem z původního jazyka do latinské abecedy. Přihlíží k jménům měst a menších míst, nikoliv ke jménům řek, hor atd. Slovníček je rozdělen na část latinsko-polskou a na část polsko-latinskou, která má především pomocnou funkci.

Českého uživatele slovníku zajímá především, jak jsou v něm zastoupena místní jména našeho území a jak jsou tyto údaje spolehlivé. Všimněme si proto českých a moravských místních jmen uvedených ve slovníku. Kotarski jich uvádí přes

80. Názvy českých a moravských měst uvádí česky nebo polsky. V českých tvarech je dosti chyb v užívání čárek a háčků (Hrádec, Hradiště apod.) Nedostatkem je rovněž to, že u rozšířených jmen, označujících několik míst (např. Bor, Hradiště), není přesně určeno, o které místo jde. V tom je přesnější slovník Graesseho, který zkratkou uvádí, zda jde o město, městyse či ves a u kterého většího města leží. Některé latinské formy místních jmen, které Kotarski uvádí, bychom asi těžko v pramenech našli. Nejde o tiskové chyby, protože se forma opakuje v latinské i polské části slovníku, např.: *Curia super Albam* [m. Albeam], *Pontum* [m. Pons], *Oppidum Gradisensis(!)*, *Mendicum* [m. Mendicus], *Pilona* (= Pilsna) atd.

Přejdeme k nejzávažnějším nedostatkům v názvech jednotlivých měst. Latinské jméno města Chebu (*Egra* z něm. Eger) je kontaminováno se jménem maďarského města Jageru [maď. Eger]. Autor slovníku jistě neměl v úmyslu uvádět názvy zaniklých osad, jak je tomu v případě jména *Urbs Dragus*. Toto jméno převzal z Graesseho. Drahouš (Kotarski: Drahouč) je zaniklá osada, která ležela na místě nynějších Postolopr (viz A. Profous, Místní jména v Čechách I, Praha 1947, str. 405). Z Graesseho je rovněž přejat název *Horađna*, *Hurađna*. Ve slovníku Graesseho je uvedeno, že jde o ves u Žatce, která se německy jmenuje Horatitz. České jméno této obce je Hořetice, Kotarski mylně uvádí Horazdovice [lat. *Horazdiovicum*]. Pochybujeme, že je v Polsku obvyklé označovat město Hostinné, latinsky *Arnavia*, jménem Hostin Hradec n. Labě. Místní jméno Hostin Hradec se čte u Kosmova pokračovatele, Kavnovníka vyšehradského, a týká se

pravděpodobně Hradce Králové, nikoliv Hostinného (viz Profous, Místní jména v Čechách I, Praha 1947, str. 638). Mezi latinskými názvy Hradce Králové je uveden také název *Curia Regis ad Albim* — latinské jméno Dvora Králové. *Gablona* není Jablonec nad Nisou, nýbrž Jablonce nad Orlicí. Jako latinská jména Litoměřic jsou uvedeny tyto názvy: *Litomericium*, *Litomericum* a *Litomisium(!)*. *Ecclesia Olbrami* (u Graesseho správně *Olbrami*) nejsou české Olbramovice, nýbrž Olbramkostel na Moravě. Mezi latinskými názvy Prahy není uveden nejběžnější — *Praga*, čteme tu však *Praga Vetus*, který se týká jen části Prahy — Starého Města. Jako latinské názvy Stříbra jsou uvedena jména *Argentina* i *Argentaria*, ale chybí název nejběžnější — *Misa*, který uvádí i Graesse. U jména města Tachova čteme latinské názvy *Tachovia* i *Dachanum*, které jsou rovněž přejaty z Graesseho, jenž však správně rozlišuje označení *Tachovia* pro český Tachov a *Dachanum* pro bavorskou obec Dachau. U jména města Teplé — *civitas Topiensis(!)*, Graesse správně *Toplensis* — není uveden český název, nýbrž jen německý — Tepl. *Tribovia Moravicalis* není Třebíč, nýbrž Moravská Třebová. *Urbs Cechoviensis* není pražská čtvrť Zlíchov [Zlichow u. Weltawa, jak uvádí Kotarski bez označení, že jde o pražskou čtvrť], nýbrž Zlechov na Moravě, jak správně píše Graesse.

Jak je patrné, nesplňuje slovník Kotarského plně očekávání českého uživatele a neodstraňuje potřebu porýdit slovníček latinských názvů českých měst a míst na základě pramenů. Doufáme, že jej budeme moci přinést v některém z příštích čísel Zpráv.

D. MARTÍNKOVÁ

Griechischer Humor von Homers Zeiten bis heute. Kulturgeschichtlich interessante Texte aus drei Jahrtausenden, Griechisch und Deutsch von G. Soyter. Berlin, Akademie-Verlag 1959. Schriften und Quellen der Alten Welt Bd. 3.

Zatímco dosavadní antologie z řeckého humoru, v Německu již dosti četné, se omezovaly pouze na literaturu antickou, Soyter, vynikající znalec pozdní a nové řečtiny, přináší ve své antologii ukázky nejenom z doby klasické a helénistické, nýbrž i byzantské a nové. Řecký text doprovází německými překlady, většinou vlastními. Můžeme tak po celá tři tisíciletí sledovat vývoj řeckého humoru, jehož obecným rysem je podle Soytera ostře kritické zaměření. V úvodních přehledech k jednotlivým obdobím zařazuje Soyter vybrané texty do historického rámce a stručně je charakterizuje.

Texty jsou voleny také se zřetelem k jejich kulturně historické hodnotě tak, že zároveň osvětlují některou stránku řeckého života, společenského i soukromého. Soyter se přitom neomezuje na umělou humoristickou literaturu ve vlastním smyslu. Značnou pozornost věnuje také humoru lidovému. Mezi ukázkami z doby klasické a byzantské jsou lidové hádanky, přísloví i písně. Nechybí ani ukázka nezáměrného humoru z egyptských papýrů: dopis malého Theónka otci, v němž mu vyčítá, že ho nevezal s sebou „do města“ — do Alexandrie. Předností knihy je také dobrý aparát: přesné citace použitých vydání, rejstříky autorů a překladatelů, poznámky pod textem.

*

Das lachende Rom

Na zasedání Německého spolku klasických filologů v Stuttgartu (Der deutsche Altphilologenverband), kte-

ré probíhalo ve dnech 20.—23. května 1959, byl jeden den věnován tématu „Das lachende Rom“. Přednášky přednesené na tomto zasedání jsou otištěny v časopise *Gymnasium*. Zeitschrift für Kultur der Antike und humanistische Bildung. Bd. 67 (1962). Hf. 1/2.

E. Zinn: *Elemente des Humors in augusteischer Dichtung* (str. 41—56) hledá prvky humoru v poezii, pro niž považujeme za charakteristickou spíše vážnost a důstojnost, u básníků doby Augustovy. Nachází je nejenom u Ovidia a Horatia, jehož přímo satiricky zaměřené *Sermones* ponechává stranou, ale i u Vergilia, v poezii jeho mládí, v *Bukolikách*, i v *Aeneidě*. Zinn se hlouběji zamýšlí nad funkci humoru v této především vážné poezii a vyslovuje přesvědčení, že právě spojení dvou protikladných rysů, které má ovšem u každého ze tří básníků různou podobu, podstatně přispívá k vytvoření hodnoty, již v této poezii nacházíme, její univerzálnosti a vyrovnanosti, její klasičnosti.

Přednáška E. Zinna, doplněná bibliografickými dodatky na str. 152 až 155, obsahuje též zajímavé úvahy o humoru vůbec a jeho různých pojetích, také o antických názorech na humor, jak je poznáváme hlavně z Cicerona.

U. Knoche nazval svou přednášku *Über Horazens satirische Dichtung: Witz und Weisheit* (str. 56—72). Humor ve svých nejružnějších podobách, spojený s mnoha citovými odstíny, i protikladnými jako stesk a bolest, je nedílnou součástí horátiovské moudrosti. Knoche, který věnoval římské satíře monografii (*Die römische Satire*. 2. Aufl. Göttingen 1957. Studienhefte zur Altertumswissenschaft, Hf. 5), s velkým porozuměním charakterizuje Horatiovu satirickou tvorbu a doplňuje zde novými aspekty své

srovnání Horatia s Luciliem, v němž nepřihlíží jenom k různosti básnických individualit, ale i k rozdílnosti společenského postavení obou básníků a k změnám společenské situace.

Plautovi a jeho řeckým vzorům je věnována přednáška E. R. Lehmana *Der Verschwender und der Geizige. (Zur Typologie der griechisch-römischen Komödie)* (str. 73—90.) Postavy marnotratníka a lakomce, vylíčené např. v Plautově *Trinummum* a *Aululárii*, jsou jednou z dvojic protikladných charakterů z bohatého systému, kterým disponuje helénistická nová komedie. V Plautových komediích se tedy odrážejí představy řecké helénistické společnosti, v mnohém odporující názorům římské společnosti jeho doby. Tak bylo asi cizí římskému publiku pojetí marnotratníka, jak je poznáváme z Aristotela a jak se také projevuje v základní koncepci *Trinummum*, jehož předlohou byla komedie Filémonova: ušlechtilý marnotratník *Lesbonicus*, který rozdává, ale nechce nic přijmout, až se ocitá na mizině. Tomu jasně nasvědčují Plautovy úpravy. Naproti tomu postava lakomce vylíčená v *Aululárii* nepotřebovala celkem přízpůsobení římským poměrům. Lehmann sleduje podrobně děj této velmi působivé komedie a snaží se rekonstruovat její nezachovaný konec pomocí srovnání s Menandrovým *Dyskolem*, příbuzným *Aululárii* svou tendencí: obě komedie ukazují člověka izolovaného od společnosti pro svůj charakter.

H. Schefold: *Lachendes Pompeji* (str. 90—102) upozorňuje na některé motivy, plně skutečného veselí a humoru, které se zachovaly mezi římskými nástěnnými malbami, vyznačujícími se jinak vážností a důstojností; jsou to převážně motivy řeckého, helénistického původu.

V přednáškách německých klasikých filologů převládá pohled na humor jako na projev obecně lidský,

v němž se ovšem odráží charakter národa i individua. Nelze však říci, že by tyto referáty naprosto postrádaly historického hlediska. V některých příspěvcích se poukazuje na společenskou podmíněnost humoru, hlavně U. Knoche, když srovnává Lucilia s Horatiem, mluví širše o tom, jak je užití humoru vázáno vztahy mezi různými vrstvami společnosti i uvnitř společenských skupin. Všíhá si z tohoto hlediska hlavně nobility doby Luciliovy. Stranou zájmu však zůstává společenská funkce humoru (snad kromě několika poznámek u Knocha o Luciliově bojovnosti), humor jako prostředek boje mezi třídami a skupinami společnosti, aspekt jistě velmi důležitý a zajímavý.

*

I. M. Santrosjan: Zametki o komičeskem stile Petronija. Izvestija Akademii nauk Armjanskoj SSR. Obščestvennyje nauki. 1961. No. 3.

Podstata komičnosti u Petronia záleží především v kontrastu mezi povznesenou formou a nízkým obsahem, malicherným nebo neslušným. Santrosjan¹⁾ upozorňuje na některé prostředky tohoto ironického, burleskního stylu a ilustruje jej mnoha příklady. Poetické metafory, a to i v epické poezii tak obvyklé jako *mortalis* ve smyslu „člověk“, *lumi-na* = „oči“, působí ve všedním nebo hrubém kontextu nutně směšně. Často využívá Petronius takto ironicky obrazů z oblasti mytologických a náboženských představ. Tak má Enkolpiovo vyznání povětrné ženě ráz náboženského vzývání. Zvláště působivým prostředkem jsou ironická

1) Santrosjan věnoval stylu Petroniovu již práci: *Ironičeskij jazyk Petronija*, Učennyye zapiski Jerevanskogo gosudarstvennogo ruskogo pedagogičeskogo instituta. Tom 9, Jerevan 1957.

epiteta, *pugnacissimus* o huse, která napadla Enkolpia, Enkolpius sám je *prudentissimus* apod. Partikule jako *ergo*, *igitur*, *immo* atd., které dodávají vážnému projevu přesvědčivosti a slavnostnosti, působí právě opačně, hromadí-li je Petronius ve výkladu o naprosto malicherných věcech.

Naproti tomu jsou u Petronia místa, kde je poměr mezi formou a obsahem právě obrácený: o významných i tragických událostech mluví osoby románu neobratně nebo ohromně. V některých úryvcích románu není celkem žádných vnějších znaků ironie a tato vyprávění by působila sama o sobě naprosto vážně, někdy vyznívají velmi drama-

ticky. Ale přesto je čtenář vážně nebere, neboť v souvislosti s celým rázem románů a s charakterem jednajících osob je patrné, že i tu jde o skrytou ironii.

*

Je zřejmé, že se humor stává i v oblasti antiky předmětem speciálního zkoumání (viz také některé údaje o literatuře z posledních let v *Gymnasiiu* 1961, 1/2, str. 152—155) a upoutává na sebe pozornost z mnoha hledisek. V jeho měnícím se charakteru se odrážejí poměry sociální, vlastnosti národní i individuální, sám však má také významné společenské poslání, jak dnes tak jistě i v antice.

-hejk-

Zpráva o zasedání Comité international de paléographie

10.—11. ČERVNA 1960 V PAŘÍŽI

Poslední zasedání CIP, jehož se účastnili zástupci třinácti států (delegáti dvou zemí se omluvili), bylo věnováno rozpravě o přípravě obrazových katalogů datovaných a datovatelných rukopisů z r. 800—1550; práce byla vyčtena na prvním zasedání Comité r. 1953 a náleží mezi hlavní úkoly výboru. Jednání se rozčlenilo ve dvě části: nejprve byla kritizována prvá publikace série, nedávno vydaný *Catalogue des manuscrit en écriture latine, t. I., Paris 1959*, připravený péčí francouzského střediska (viz mou recenzi v LF 84, 1961, 198 n.), v druhé části následoval rozbor stavu práce v jednotlivých zemích. V závěru byly podávány různé zprávy a sdělení.

Catalogue byl přijat všemi diskutujícími velmi příznivě. Jednotlivé připomínky nebyly vedeny proti koncepci díla a způsobu zpracování, nýbrž se snažily doporučit určité úpravy nebo opravovaly drobná ne-

dopatření. Jako nejzávažnější kritické hlasy lze uvést požadavek *Lieftincka* (Holandsko), žádajícího přísnější výběr při posuzování datovatelných rukopisů 14. a 15. století, a vystoupení *Batelliho* (Vatikan), poukazujícího na prospěšnost rozšíření kodikologických údajů. *Bischoff* (NSR) kritizoval nedostatečné využití dostupné paleografické literatury (srov. opomenutí při popisu rkp. Paříž, Arsenal č. 8407), *Bohigas* (Španělsko) vyslovil politování, že chybí paleografický komentář, který by poukázal na charakteristické zkratky a tvary liter. Tyto všechny námítky mají určitou míru oprávnění, avšak vydavatelé katalogu o možnostech rozšíření (a zpřesnění) práce uvažovali a jejich konečné rozhodnutí nebylo náhodné, nýbrž zdůvodněné nutností postarat se o brzké vydání svazku. Jádrem knihy nejsou komentáře, nýbrž samy reprodukce, jež mají být jednotlivým paleogra-

fům materiálem pro vlastní kritiku (minimum údajů je zachováno). Obdobně argumentoval i *Masai* (Belgie), který výslovně konstatoval, že kniha nemá podávat studie o datovaných rukopisech, ale má být fotograficky dokumentovaným repertoriem textů, datovaných jinými kritérii než paleografickými. Připomínky technického rázu měli *Cencetti* (Itálie), žádající zvětšení formátu tabulek, aby se uživatelé nemuseli spokojit výřezy, paní *d'Alverny* (Francie), uvádějící námitky k barvě papíru, a *Perrat* (Francie). Drobné věcné chyby kritizovali Bischoff, Lieftinck a Bohigas.

Velmi zajímavý je pohled na stav práce v jednotlivých zemích, jak se jeví na základě přednesených sdělení. Některé státy pokročily v přípravách již velmi daleko, jiné jsou teprve v začátcích. Celkem lze říci, že pokročilost prací je závislá: 1. na stavu a úrovni zkatalogizování jednotlivých fondů, 2. na možnosti zaměstnat při paleografickém průzkumu rukopisů kvalifikované pracovníky.

Nejdále jsou s prací ve Francii. Paní *d'Alverny* podala zprávu o dalším připravovaném svazku, věnovaném tentokrát rukopisům *Bibliothèque nationale*. Katalog obsáhne sign. 1—8000, tj. asi 680 datovaných nebo datovatelných kodexů bývalé knihovny královské. Referentka správně podtrhla význam publikací nejen pro paleografii, ale i pro dějiny středověké kultury a vývoje knihy. Svazek přinese autografy slavných středověkých autorů, reprodukce autory korigovaných opisů, příklady kaligrafické vyspělosti i doklady běžného osobního písma v prepisech kázání. V explicitech budou zveřejněny zajímavé údaje, týkající se rychlosti psaní, písářských honorářů, cest pisarů atd.

Svou práci dokončuje též *holandský paleograf* Lieftinck. Jeho soupis obsáhne 900 čísel a bude rozdělen do dvou dílů; v prvním budou zpracovány rukopisy původu holandské-

ho, v druhém cizího. Výběr signatur je omezen jen na kodexy datované výslovně v explicitech. Formálně bude vzorem katalog francouzský.

Excerpce tištěných katalogů je hotova pro *Bibliothèque royale de Belgique*. O stavu práce podal zprávu *Masai*, který současně informoval o činnosti a personálním vybavení *Centre belge d'archéologie et d'histoire du livre* (srov. níže). V Královské knihovně přikročili již k verifikaci originálů, v ostatních belgických knihovnách není však práce ještě tak rozvinuta. Poměrně nejvíce pokročili v Mons a Liège. Belgický katalog *Manuscrits datés en Belgique* se formálně přidrží francouzského vzoru, nebude však směšovat rukopisy datované a datovatelné. Katalog rukopisů datovatelných vyjde později.

Ve *vatikánské* knihovně bylo prošetřeno 2155 rukopisů; mluvčí Batelli konstatoval, že bude možno vydat buď dílčí soupis, nebo vyčkat zpracování celé sbírky, která má více než 40 000 kodexů. CIP se přiklání k první alternativě.

Ostatní státy zápolí s objektivními překážkami.

Na základě sdělení Bischoffa je např. největší překážkou práce v *NSR* nedostatek tištěných katalogů. Více než polovina knihoven nemá publikovaných soupisů a žádná knihovna nemá knižně zpracovány všechny fondy. S pomocí *Deutsche Forschungsgemeinschaft* bylo zahájeno doplňování chybějících katalogů. Uvažovat vážně o možnostech publikování soupisu datovaných kodexů bylo by za tohoto stavu proto nereálné. Podobně hovořil i *rakouský* zástupce Unterkircher. Katalogy buď chybějí vůbec (kláštery!), nebo jsou zastaralé a pro vytčený účel nedostatečné. Chybějí rovněž kvalifikovaní pracovníci, nebo jsou tak zaměstnání, že jim pro tuto práci nezůstává času. Obdobná roztržičnost knihoven a personální

obtíže jsou na překážku práce i v Itálii; referent Cencetti vyslovil naději, že bude snad možno zainteresovat několik studentů.

Ve Švýcarsku je situace komplikována vydáváním velké tabulové edice *Scriptoria Helvetica*; zatím je třeba ukončit plánovanou řadu (asi r. 1964) a v další etapě bude studium zaměřeno na přípravu generálního katalogu švýcarských rukopisů; tato práce zabere podle Brucknera období asi pěti let a teprve potom se přikročí k vydávání katalogu datovaných kodexů.

V Anglii se obírají přípravnými pracemi Humphreys (autor zprávy) a Hunt, kteří se soustředili na průzkum rukopisů knihoven veřejných, Ker na studium v knihovnách poloveřejných a soukromých. Stranou zatím zůstává Britské museum a Cambridge. O Španělsku referoval Lopez de Toro; v Madridě vychází katalog rukopisů Národní knihovny (brzo vyjde 6. díl), který je možno chápat jako přípravu ke katalogu datovaných rukopisů; u všech kodexů je pečlivě uváděna datace. O obdobném stavu práce podal zprávu i irský zástupce Bieler. V knihovně Trinity College v Dublinu se zatím pracuje na zlepšení katalogu Abbotova, který je nutným předpokladem pro vydání katalogu datovaných kodexů.

Zcela zvláštní postavení zaujímají *Spojené státy*; zpravodaj Dittmer hovořil o charakteru amerických knihoven, jež jsou většinou soukromé a jejichž sbírky vznikly převážně sběratelstvím po r. 1900. Hlavní fondy jsou uloženy ve Washingtonu, Cambridge a New Yorku. Rukopisy zachycuje katalog S. Ricciho (*Census of Medieval and Renaissance Manuscripts in the United States and Canada, 1937*), k němuž lze stále dotiskovat dodatky. V této řadě by asi vyšel i zvláštní svazek, věnovaný rukopisům datovaným; svou pomoc při práci přislíbil známý medievista

kanovník Gabriel, profesor na univerzitě Notre-Dame.

Mimo vlastní předmět jednání bylo referováno o několika zajímavých tématech, která souvisí volně s činností CIP.

Masai referoval podrobně o vzniku, organizaci a pracovní náplni *Centre belge d'archéologie et d'histoire du livre*. Středisko bylo založeno v srpnu 1958 a je podporováno z *Fonds national de la Recherche Scientifique*. Vedení práce je svěřeno sedmi správcům (jedním z nich je Masai) a v jejich čele je prezident Centre Libaers. Finanční dotace jsou poskytovány každý rok zvlášť, což má vedle svých negativních rysů i určité klady; nehonoraní správci disponují volně penězi a jsou skutečnými řediteli střediska. Centre má dvě sekce: rukopisnou, jež zaměstnává čtyři pracovníky, a tiskovou, kde pracují dvě osoby. Zaměstnanci střediska jsou smluvními pracovníky a jejich sídlem je Královská knihovna v Bruselu. Hlavním úkolem Centre je příprava datovaných rukopisů v Belgii (viz výše); kromě toho se pracuje na bibliografii domácí literatury o rukopisech a je připravován *Bulletin codicologique* (viz mou zprávu v LF 83, 1960, 380 n.). Z plánovaných úkolů je třeba uvést soupis kodexů, které vznikly na území Belgie, rekonstrukci starých knihovnických fondů a soupis pramenů k dějinám belgického písemnictví ve středověku. Pracovní plán je samozřejmě přizpůsobován potřebám batelů.

Ve volných zprávách promluvil též *Bischoff*, který referoval o postupu práce na paleografickém katalogu latinských rukopisů 9. století. O projektu hovořil přednášející poprvé na kongresu historiků v Římě r. 1955, později byla publikována zpráva v *Archives, Bibliothèques et Musées de Belgique* 30, 1959, 223n. Dosud byly excerptovány katalogy 450 knihoven, z nichž bylo získáno

asi 5000 rukopisů; společně s fragmenty dosáhne soupis asi 6400 čísel. Největšími fondy jsou *Bibliothèque nationale* v Paříži (1120), Vatikán (500), Mnichov (435), Sv. Havel (400) atd. Hlavním účelem práce je získat přehled o starých skriptoriích. Zatím bylo identifikováno 60 míst a dalších 25 zůstává poznáno, avšak nelokalizováno. Práce přinesla i zisky linguistické: byly nalezeny glosy v staroslověněštině, staré irštině a jiných jazycích. Nalezly se též zlomky neznámých literárních děl 9. století, např. fragment židovské církevní propagandy. Bude ještě třeba osmi měsíců práce, než se začne s konečnou redakcí. Středisko má k dispozici 9000 fotografií, jež vzrostou asi na počet 13 000. Katalog obsáhne stručný popis rukopisů (stručnější než uvádí Lowe v *CLA*) a upozornění na hlavní charakteristické zkratky. Rukopisy budou řazeny v abecedním pořádku podle knihoven. Tabulky nebudou připojeny, ale součástí díla bude album

100—120 reprodukcí v přirozené velikosti. Sběrka fotografií bude uložena v Zemské knihovně v Mnichově.

Zajímavé bylo též sdělení *Bohigasovo* o soupisu katalánských rukopisů, který chystá *Biblioteca de Catalunya*, a referát paní *d'Alverny* o chystané publikaci *Ullmanově*, *The Origin and Development of Humanistic Script*, která zatím již vyšla v Římě (Roma, Ed. di Storie e Letteratura 1960). *Porcher* uzavřel volná sdělení informací o významu pravopisu při určování lokalizace; lze pozorovat určitá přízpusobení latinské orthografie, která poukazují k jednotlivým národním jazykům. Srov. změny *sesto X sexto, oror X horror*, poukazující k Itálii, nebo *cotidianus, X quotidianus, anticus X antiquus*, ukazující k Anglii.

Je nepochybné, že mezinárodní pracovní aktivita na poli kodikologie a paleografie by měla urychlit rozvoj vědeckého průzkumu v těchto oblastech i u nás.

P. SPUNAR

Klasická filologie v zahraničí

KLASICKÁ FILOLOGIE V RUMUNSKÉ LIDOVÉ REPUBLICE

O vyučování latině v RLR se dovidáme z článku profesora bukurešťské university N. J. Barbu, otištěného v časopisu *Meander* 3/1961, str. 166—170 (*Studia klasyczne w Rumuńskiej Republice Ludowej*), který vhodně doplňuje zpráva Karla Kindermanna v časopise *Gymnasium* 5/1960, str. 446—450 (*Die klassische Philologie in Rumänien. Ein Situationsbericht*).

Pokud jde o vyučování latině, začíná v 8. třídě a žáci se tu seznamují s deklinací a konjugací. Poněvadž se učí gramatickým pravidlům na textech, dostává se jim již při této počáteční četbě vědomostí o starověké Itálii a Římě, o životě italských

rolníků i námořníků, o otrocích, římském vojsku a zároveň se seznamují i s důležitějšími událostmi z římských dějin. Představa o životě a kultuře antického Říma se pak prohlubuje v 9. třídě, kde četba textu pomáhá při osvojování si nepravidelné morfologie a některých základních pravidel syntaktických. V této třídě se žáci dovídají o tom, jak se staří Římané oblékali, jak jedli, jaký byl život římské rodiny zámožné i chudé, dostává se jim výkladu o římských úřadech a státním zřízení i o válkách občanských a zahraničních.

Teprve však v 10. a 11. třídě střední školy humanistického typu se žáci

bezprostředně setkávají s originálními texty známých římských spisovatelů. Vybrané texty jim zde mají dát názor o římské literatuře a — což je samozřejmě — zprostředkovat jim poznatky z dějin hospodářských, společenských i politických. Na ukázkách v čítance se žáci učí porozumět komedii Plautově a Terentiově a ocenit ji, postihnout krásu řeči Ciceronových, pěstovat i prostotu Zápisů Caesarových, poetický patos Lucretiův a mistrovství poezie Vergiliovy a Horatiovy. Výňatky z Plauta a Terentia se čtou v 10. třídě v rumunském překladu, ukázky z Caesara, Cicerona, Salustia, Livia a Ovidia v originále. V 11. třídě se žáci seznamují s ukázkami z Lucretia, Vergilia, Horatia a Tacita. Ukázky jsou provázány poměrně podrobnými charakteristikami autorů, rozbořem tématiky díla a osvětlením ekonomické, společenské a politické situace, za níž dílo vzniklo.

Pokud se týče studia klasické filologie na vysoké škole, dostává se posluchačům klasické sekce filologické fakulty v 1. ročn. ku tzv. Úvodu do klasické filologie, který jim dává základní poznatky nezbytné pro jejich další práci. Na seminářích čtou a interpretují Caesara a Nepota. Při studiu řečtiny probírají nejprve morfologii a gramatická cvičení, za několik měsíců pak s pomocí profesorův čtou a interpretují Xenofonta. Současně navštěvují přednášky ze starověkých dějin na fakultě historické. Od 2. ročníku začíná studium řecké a latinské literatury, jež trvá tři roky. Římská literatura je rozdělena na tři periody: od začátku do občanských válek (v II. ročníku), od občanských válek do Augustovy smrti (v III. ročníku), od r. 68 n. l. do konce starověku (ve IV. ročníku). [Zde jde patrně o nedopatření, neboť takto by vypadlo období od r. 14 n. l. — 68 n. l., nutno patrně opravit do Neronovy smrti místo do Augustovy. Pozn. esv.] Současně probíhá systematické studium obou jazyků: ve

III. ročníku se vykládá řeč. i lat. fonetika, ve IV. historie obou jazyků po předchozím důkladném prostudování historické morfologie i syntaxe. V V. ročníku se přednáší indoevropský srovnávací jazykozpyt. Po celou dobu studii se v seminářích čtou autoři, o nichž se vykládá v přednáškách literatury: např. ve IV. roč. Seneca, Petronius, Iuvenalis, Martialis, Statius, při čemž je dovolena volba autorů i děl. Od II. do IV. roč. mají posluchači povinný seminář z literatury, na němž vypracovávají pod vedením profesora referáty na literární témata, seznamují se s metodou vědecké práce a mají i možnost přispět vlastním přínosem k řešení probíraného problému. V Bukurešti má klasická sekce Studentský vědecký spolek, v němž mohou studenti vystoupit s ukázkami samostatných prací, jejichž témata si volí podle osobního zájmu. Latině se vyučuje také na jiných filologických sekcích na fakultě historické a filosofické.

Zájem širokých vrstev o antický starověk je v RLR značný a v posledních letech ještě vzrostl. Bibliografie prací z antiky za desetiletí 1947—1957 má 287 čísel. Hojně se vydávají také překlady z antických autorů, často v nákladu až 25 000 exemplářů. Jen za r. 1959 bylo vydáno 17 překladů z latiny a 24 z řečtiny. Katedra klasické filologie v Bukurešti uspořádala veřejnou diskusi se zástupci nakladatelství a Ministerstva kultury a osvěty, na níž se hovořilo o překladech z antické literatury a jejíž výsledky usnadní v mnohém práci překladatelů i vydavatelů.

Odborné práce jsou publikovány v časopise *Dacia* a *Klasická studia* (*Studii Clasice*), jež hodnotí Kindermann jako časopisy mezinárodního významu. Kromě toho existuje ještě řada jiných vědeckých periodik, jež přinášejí články z oboru věd o antickém starověku. Rumunští klasičtí filologové vydávají též rádi

kolektivní práce, jako je např. sborník „*Publius Ovidius Naso*“, vydaný u příležitosti 2000letého výročí narození Ovidiova, jež je německým referentem hodnocen jako „mimořádně zajímavé dílo“. Je pochopitelné, že v popředí zájmu stojí archeologie pro velké množství památek na rumunské půdě, ale nezanedbávají se ani jiné obory.

Velmi kladné hodnocení klasické filologie v Rumunské lidové repu-

blice otištěné na stránkách západoněmeckého časopisu *Gymnasium*, jež jinak naprosto nemá ve zvyku projevovat přílišné sympatie pro vědeckou práci „*der im Ostblock zusammengeschlossenen Staaten*“ (tamže str. 446), je jistě přesvědčivým důkazem o nesporných úspěších, jež vědy o antickém starověku v lidovém Rumunsku dosáhly.

-esv-

Antika v polském divadle a rozhlase

Polský populárně vědecký časopis *Meander* přinesl v nedávné době zajímavé zprávy o tom, jak se v Polsku pomocí divadla a rozhlasu seznamuje široká veřejnost s významnými výtvory antických literatur i s díly novodobých autorů, zpracovávajícími antické motivy. O tomto významném způsobu popularizace antické literatury se dočítáme v článcích Gabriely Pianko *A n t y k n a f a l a c h e t e r u* (= Antika na vlnách éteru. *Meander*, 15, 1960, č. 5—6, str. 321—328) a *A n t y k w t e a t r z e w s p ó l c z e s n y m* (= Antika v současném divadle. *Meander* 15, 1960, č. 11—12, str. 620—625; 16, 1961, č. 2, str. 113 až 115).

Polský rozhlas vykonal v uplynulých letech mnoho pro poznání antických literatur v nejširších vrstvách. Dal svým posluchačům možnost vyslechnout provedení významných antických dramát, např. Sofokleovy *Antigony*, Aristofanovy *Lysistraty* i zajímavou dramaturgii proslulé Apuleiovy novely *Amor a Psyché*. V cyklu *Poezie a hudba* slyšeli posluchači polského rozhlasu Theokritovy idyly i Sappiny verše, v historických a archeologických besedách se seznámili např. s životem ve starověkých Athénách, poučili se o krétské kultuře, poznali dílo Thukydidovo a Tacitovo. Nejpозорuhodnějším příspěvkem polského roz-

hlasu k poznání starověkých literatur bylo bezpochyby vysílání řady Antických večerů, jichž bylo v letech 1957—1959 provedeno 47. Posluchači v nich poznali díla proslulých i méně známých řeckých a římských autorů, např. Appiána, Aristotela, Démokrita, Diogena Láertského, Hérodota, Homéra, Lukiána, Musaiá, Plutarcha, Synnesia z Kyrény, Thukydida, Caesara, Cicerona, Quintiliána, Lukrecia, Petronia, Seneky, Tacita, Vegetia, Vitruvia a dalších. Díla dialogické formy, např. Platónovy dialogy, byla dramaturgizována. Při těchto pořadech měli posluchači rovněž možnost naslouchat znění mluvené řečtiny či latiny, neboť první věta nebo první verš tlumočeného díla byl přednášen v originále. Polský rozhlas nepomínal ani na novodobá díla s antickými náměty. Uvedl např. Shakespearova *Antonia* a *Kleopatru*, *Shawova Caesara* a *Kleopatru* a řadu dalších děl s antickou látkou z pera autorů polských i zahraničních. Také v pořadech pro mládež byla věnována antickým námětům značná pozornost.

Rovněž polská divadla provedla s úspěchem některá díla se starověkou látkou. Diváci opolského Komorního divadla a varšavské televizí shlédlí Cocteauovo drama *Orfeus*, krakovští diváci viděli zajímavou hru Stanislava Wyśpiańskiego *Listo-*

padová noc. Toto drama čerpá námět z polských dějin a významnou úlohu v něm hrají postavy řecké mytologie. Pozornosti zaslouží i práce varšavského divadla Ateneum, které zařadilo ve svůj program dramatizaci Platónovy Obrany Sókratovy, ačkoli podle názoru G. Pianko nemůže tato inscenace soutěžit s rozhlasovým provedením pořadu, sestaveného

ze Sókratovy Obrany a výňatků z Kritóna a Faidóna.

Všechny pořady vzbudily zájem posluchačů i diváků, který dokázal, že i k dnešnímu člověku, žijícímu ve věku atomu a dobývání vesmíru, mohou významně promluvit díla dávného, ale stále živého starověku.

D. MARTÍNKOVÁ

POLSKÁ BIBLIOGRAFIE PRACÍ O ANTICKÉM STAROVĚKU A HUMANISTICKÉ LITERATUŘE

Rozmach vědecké práce v oblasti věd o antickém starověku a humanismu v osvobozeném Polsku vyvolal potřebu soustavného zpracování bibliografie těchto oborů. V loňském ročníku časopisu *Meander* (r. 15, 1960, č. 10, str. 550—556) podává Gabriela Pianko zprávu o stavu prací na tomto úkolu, jehož plnění se sama velmi aktivně účastní.

Po úvodní obecné zmínce o počátcích a rozvoji bibliografických prací v Polsku se zabývá vývojem polské bibliografie klasické filologie a sleduje jej od samých začátků v 80. letech minulého století. Snahy o soustavné zpracování bibliografie polských klasicko-filologických prací přinášely dosud jen částečné výsledky. Bibliografii za léta 1891 až 1925 zpracoval V. Hahn (bibliografie do r. 1910 vycházela jako dodatek k časopisu *Eos* od jeho I. ročníku, který vyšel r. 1894, za léta 1911 až 1925 vyšla pak jako *Eus Supplementa*, sv. I.) Teprve v současné době se začínají uskutečňovat dávné snahy o soustavné zpracování děl z oboru věd o antickém starověku a humanistické literatuře v Polsku. V r. 1952 vznikl v polské „jednotě filologů“ (*Towarzystwo Filologiczne*) —

z podnětu a za podpory polské Akademie věd — plán vydat bibliografii polských prací z oboru věd o antickém starověku a humanistické literatuře od 15. stol. do současnosti. Téhož roku vydala G. Pianko bibliografii za léta 1945—1949, když předtím zaslala materiál za toto období do *Année Philologique*. Táž autorka vydala r. 1958 bibliografii za léta 1950—1960. Se svými spolupracovníky zpracovala rovněž bibliografii 19. stol., která je připravena do tisku. Nyní pracuje na bibliografii za léta 1955—1960, která bude hotova letošního roku. Bibliografii 15.—18. stol. zpracovává J. Czerniatowiczová s kolektivem spoluautorů.

Po vydání tří retrospektivních svazků (15.—18. stol., 19. stol., léta 1901—1945) budou mít polští klasičtí filologové v rukou úplnou bibliografii svého oboru. Práce polských bibliografů bude pak záležet v průběžném publikování dalších svazků bibliografie vždy za uplynulých 5 let a v pravidelném zaslání materiálu do *Année Philologique*.

Ve zprávě G. Pianko jsou cenná sdělení, týkající se zkušeností s prací na bibliografii.

D. MARTÍNKOVÁ

ZE SVĚTA

ANGLIE

Historii afrického kontinentu od starověku až po současnost je věnován nový časopis Cambridžské university *The Journal of African History*. (Voprosy istorii 1/1961, str. 210).

*

BULHARSKO

Pracovníci Archeologického ústavu a muzea Bulharské akademie věd objevili při vykopávkách v sv. Bulharsku nedaleko města Razgradu zbytky antického města. Nálezy svědčící o silném obranném systému města, o jeho monumentální architektuře a rozvětvené vodovodní síti umožnily korigovat některá navzájem si odporující svědectví o římském městě *Abrittum*. Poblíž tohoto města padl r. 251 n. l. římský císař Decius (nikoliv Traianus, jak mylně uvádí autor zprávy ve Voprosech istorii). Nalezený obětní kamenný stůl s latinským nápisem nejen potvrdil existenci tohoto města, nýbrž umožnil i jeho bezpečnou lokalizaci. (Voprosy istorii 4/1960, str. 205).

*

ITÁLIE

V neapolském nakladatelství Rondinella (via Mario Pagano 45) vyšlo 1. číslo (leden-březen 196 nového časopisu *Helikon, Rivista di Tradizione e Cultura Classica*, jehož odpovědným redaktorem je Antonio Mazarino a spoluredaktorem Johannes Irscher. Časopis bude vycházet čtvrtletně, roční předplatné je 3000 L. První číslo přináší články a drobnější příspěvky od italských i zahraničních odborníků, a to v jazyce italském, anglickém, francouzském a německém, z oboru řecké a římské literatury, humanismu a nové řečtiny, dále bibliografii, kterou sestavil A. Masaracchia (Civitavecchia) a H. Kühne (Berlín), a recenze.

Články, recenze i publikace se mají zasílat na adresu: Prof. Antonio Mazarino, via Imperia 56, Roma. (Podle prospektu zasláního KŘŘL).

*

Istituto di Studi Romani vypisuje pod záštitou ministra osvěty a starosty města Říma tradiční, pořadím již 13. mezinárodní literární soutěž v latinském jazyce — *Certamen Capitolinum XIII*. Tentokrát se bude soutěžit prozaickými příspěvky, jejichž tématem může být vymyšlený příběh, historická událost nebo filologické pojednání. Minimální rozsah příspěvků má být 1500 slov, do soutěže nemají být zasílány příspěvky již dříve publikované, odměněné nebo vyznamenané ani přeložené z jiné řeči. Termín odevzdání příspěvků je 1. únor 1962. Mají být zasílány v pěti exemplářích buď strojopisu nebo tisku, bez podpisu, ale označeny heslem, jež má být nadepsáno rovněž na přiloženém zapečetěném lístku, který má obsahovat jméno a adresu soutěžícího. Výsledek soutěže, o němž rozhodne pětičlenná porota vybraná ministrem osvěty, starostou města Říma a předsedou Institutu pro římská studia Petrem Romanellim, bude slavnostně vyhlášen ve výroční den založení Říma 21. dubna 1962. Vítěz bude odměněn stříbrnou soškou Kapitolské vlčice a 200 000 lir, jež věnoval pro tento účel ministr osvěty ze státní pokladny. Druhou cenou bude stříbrná mince s obrazem Kapitolu — rovněž dar města Říma — a 100 000 lir ze státní pokladny. Ostatním účastníkům soutěže — pokud budou jejich práce uznány za zdařilé — se dostane pochvaly. Příspěvky mají být zasílány na adresu Istituto di Studi Romani — Ufficio Latino — Piazza dei Cavalieri di Malta, 2, Roma. (Podle pozvánky zasláního ČSAV).

ZPRÁVY JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ

vydává pro členy JKF z pověření výboru JKF redakční rada:
prof. dr. Ladislav Varcl, prof. dr. Jar. Ludvíkovský, Augustin Wolf

Uzávěrka tohoto čísla byla 20. srpna 1961

Obálku navrhl J. Krouz

Vytiskly novinářské závody Mír, n. p., závod 1, Praha

A-20*11623
